

Analysis
Evaluations
Reports Studies
Catalogues

C

I

M

O

1/2000

Kriisit pöydälle
Ulkomaiset opiskelijat ja heitä kohtaavat kriisit
Opas korkeakoulujen kansainvälisten asioiden henkilöstölle

Katja Kiviharju

Katja Kiviharju

Kriisit pöydälle

**Ulkomaiset opiskelijat ja heitä kohtaavat kriisit
Opas korkeakoulujen kansainvälisten
asioiden henkilöstölle**

Kansainvälisen henkilövaihdon keskus CIMO
CIMO Publications 1/2000
ISBN 952-5252-31-0
ISSN 1239-145X
Multiprint, Helsinki 5/2000, 700

1. Johdanto	5
2. Jos tapahtuu jotain hyvin järkyttävää (Salli Saari, YTHS)	7
2.1. Johdanto	7
2.2. Tyypillisiä traumaattisia tapahtumia tai tilanteita, joita opiskelijat opiskeluaikana saattavat kohdata	7
2.3. Traumaattisen kokemuksen käsittelyprosessi	8
2.4. Toimintaohjeet järkyttävän tapahtuman tai tilanteen sattuessa	10
2.5. Tietoa psykologisesta jälkipuinti-istunnosta (debriefing)	10
2.6. Erityishuomioita ulkomaalaisia koskettavista kriiseistä	11
3. Kriisinhallintasuunnitelma	12
3.1. Ennakointi	12
3.2. Toiminta	15
3.3. Arviointi	17
4. Suomessa opiskelevien ulkomaalaisten lupakäytäntö ja sairausvakuutusurva (Laura Nyman, HY ja Tarja Raappana, H:gin kihlakunnan poliisilaitos)	18
4.1. Viisumit ja oleskeluluvat	18
4.2. Sairausvakuutusurva	19
5. Kun tapahtuu – joitakin esimerkkejä	21
5.1. Mielenterveydelliset ongelmat	21
5.2. Sairastapaukset	22
5.3. Onnettomuudet	24
5.4. Kuolemantapaukset	25
5.5. Opintojen eteneminen	27
5.6. Raskaus	28
5.7. Pahoinpitelyt	29
5.8. Huumerikokset	32
5.9. Raiskaus tai raiskauksen yritys	33
5.10. Ryöstöt ja varkaudet	34
6. Kirjallisuutta	35
7. Liitteet	36
Liite 1: Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kv-yhdyshenkilöille lähetetty kysely	36
Liite 2: YTHS:n mielenterveyspalvelun toimintaohjeet	38
Liite 3: Vakaumuksen kunnioittaminen	42
Liite 4: Yhteyshenkilörekisteri	43
Liite 5: Henkilötietolaki	44
Liite 6: Cornell University: Student in Distress	50

1. Johdanto

Oppilaitosten kansainvälistyminen ja sen myötä opiskelijaliikkuvuus on viime vuosina lisääntynyt nopealla vauhdilla. Opiskelijavaihto on myös mainittu yhtenä osana hallituksen kehittämissuunnitelmaa, jonka mukaan vaihdon kvantitatiivisena tavoitteena on 6 000 yliopisto-opiskelijan ja 8 000 ammattikorkeakoulu-opiskelijan liikkuvuus vuosittain vuoteen 2004 mennessä. Vuonna 1998 noin 6 840 korkeakouluopiskelijaa lähti Suomesta ulkomaille vaihtoon.

Tavoitteena on yhtäläisesti nostaa myös Suomeen saapuvien vaihto-opiskelijoiden määrää. Kansainvälisten asiain yksiköt ovatkin viime vuosien aikana järjestelmällisesti kehittäneet omaa toimintaansa, jotta ne pystyisivät kohtaamaan korkeakouluille asetetut tavoitteet opiskelijavaihdon lisäämiseksi. Korkeakouluissa, tai edes opiskelijapalveluissa, ei kuitenkaan välttämättä ole vielä osattu valmistautua sellaisiin toimenpiteisiin, joita tarvitaan kun ulkomainen opiskelija joutuu onnettomuuteen tai muihin yllättäviin tilanteisiin. Kriiseistä on selvitty tapauskohtaisesti, mutta tietoomme ei ole ainakaan toistaiseksi kantautunut, että millään suomalaisella korkeakoululla olisi varsinaista kriisinhallintasuunnitelmaa.

Sana 'kriisi' kuulostaa hyvin vakavalta; yleensä se on totuttu yhdistämään suuriin yhteiskunnan murroksiin, taloudellisiin tai ympäristöasioihin. Yksittäisen ihmisen kriisi voi kohdata äkillisesti tai siihen voi ajautua useiden tekijöiden summana. "Uhrin" kannalta kriisi merkitsee yleensä muutosta hänen elämässään ja tulevaisuudensuunnitelmissaan, muutosta, johon hän ei ole osannut ennalta varautua. Kriisinhallinnassa mukana olevan henkilön näkökulmasta kriisi puolestaan on tilanne, jonka takia jätetään kaikki muut työt sivuun ja keskitytään hoitamaan kyseistä tilannetta.

Tältä pohjalta **KANSAINVÄLISEN HENKILÖVAIHDON KESKUKSEN CIMOn** ja korkeakoulujen yhteinen Opiskelijapalvelut-teemaryhmä (Opteam) saattoi alkuun projektin, jossa käydään läpi erilaisia opiskelijoiden kohtaamia kriisitilanteita sekä kartoitetaan, miten näiden tilanteiden varalle voisi valmistautua. Projekti käynnistettiin alkuvuodesta 1999, jolloin lähetettiin Cimeoni- ja Campo-sähköpostituslistojen kautta tämän käsikirjan liitteenä oleva kysely korkeakoulujen kv-henkilöstölle (liite 1). Kyselyn tarkoituksena oli kerätä aitoja tapauskuvauksia ulkomaisia opiskelijoita kohdanneista kriiseistä. Vastauksia saatiin yhteensä kahdeksasta korkeakoulusta, tapauskuvauksia oli 17 (sairaus, varastelu, lunttaus, onnettomuus, pahoinpity, kuolema, raskaus, mielenterveysongelmat, parin päivän katoaminen, yllätysosanottajat kurssille).

Tämä käsikirja koostuu kuudesta varsinaisesta osiosta, joissa pyritään hahmottamaan kriisinhallintaa eri näkökulmista. Luvuissa 2–4 keskitytään kriisien purkuun, kriisinhallintasuunnitelman tekoon, lupakäytäntöihin ja sairausvakuusturvaan. Käsikirjan 2. luvun "Jos tapahtuu jotain hyvin järkyttävää" on kirjoittanut dosentti, psykologi Salli Saari (YTHS). Hän on myös kommentoinut käsikirjan esimerkkitapauksia. Luvun 4 aineisto on saatu kv-koordinaattori Laura Nymanilta (HY) ja sitä on kommentoinut Tarja Raappana Helsingin kihlakunnan poliisilaitokselta. Suunnittelija Esko Koponen CIMOsta on osallistunut oppaan laadintaan kommentoimalla koko raportin tekstiä.

Saatujen tapauskuvausten perusteella on koottu tämän käsikirjan viides luku. Mukaan on otettu myös joitakin sellaisia mahdollisia kriisitilanteita, joista ei saatu kuvausta mutta jotka koettiin kuitenkin tärkeiksi. Esimerkkitapausten jälkeen on tapauksen analysointia ja toimintaohjeita. Kriisinhallintasuunnitelman teke-

minen, mahdollisten kriisitilanteiden kartoitus ja varautuminen pahimpaan auttavat, mutta täytyy kuitenkin muistaa, että jokainen kriisitilanne on yksilöllinen ja aina yhtä yllätyksellinen. Kriisit eivät noudata ennalta sovittua kaavaa, joten hyväkään valmistautuminen ei anna aihetta tuudittautua harhaluuloon kriisin täydellisestä hallinnasta.

Käsikirjassa kuvatut tapaukset ovat sellaisia, joissa ulkomainen opiskelija on joutunut uhriksi. Vastaavasti tietysti ulkomainen opiskelija voi tehdä Suomessa rikoksen, jolloin asian hoito siirtyy poliisille. Näissäkin tapauksissa vastaanottava korkeakoulu saattaa joutua tekemisiin esimerkiksi rikoksentekijän omaisten tai kotiyliopiston kanssa. Käsikirjassa keskitytään ulkomaisia vaihto- ja tutkinto-opiskelijoita mahdollisesti kohtaaviin ongelmiin eikä niinkään pyritä ottamaan kantaa yleisesti esimerkiksi pakolaisten tai paluumuuttajien henkisiin ongelmiin tai taustoihin.

Väkivalta- ja huumerikoksissa toimintaohjeita saa paikallispoliisilta tai poliisin kotisivuilta osoitteessa <http://www.poliisi.fi>. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön (YTHS) mielenterveyspalveluiden kotisivuilla <http://www.yths.fi> puolestaan on toimintaohjeita järkyttävän tapahtuman tai tilanteen jälkeen, sellaisen kokeneille ja heidän läheisilleen sekä menehtyneen omaisille ja läheisille. Nämä ohjeet löytyvät myös tämän käsikirjan liitteenä (liite 2).

Käsikirjan tapauskuvausten toimintaohjeissa on huomioitava, että mainitut yhteydenotot YTHS:öön eivät koske ammattikorkeakouluja, joissa on oma terveydenhoitojärjestelmä. Ammattikorkeakouluihin kuuluvilla oppilaitoksilla on oma terveydenhoitaja, jonka avulla kriisin selvittely kannattaa aloittaa.

Kirkon sairaalasielunhoidon keskus on julkaissut vuonna 1996 vihkosen, johon on koottu tietoja eri uskonnollisiin ja etnisiin ryhmiin kuuluvien potilaiden hoitotoimenpiteistä, ruokailutottumuksista, sosiaalisista tavoista ym. Vihkosen lopussa on yleisiä neuvoja hoitohenkilökunnalle. Ne sopivat hyvin muillekin mietittäväksi ulkomaisen opiskelijan sairastuessa (liite 3).

Tämä käsikirja on saanut alkunsa teemasta, josta on pitkään keskusteltu kansainvälisten asioiden henkilöstön piirissä. Aihe liittyy vahvasti myös henkilöstön jaksamiseen työssään sekä rajanvetoon sen suhteen, mitä kuuluu omaan työkuvaan. Kaikkea ei jaksakaan eikä pidäkään pyrkiä hoitamaan itse. Käsikirjan aiheen käsittely jatkuu jossain muodossa myös tulevaisuudessa, sillä tarkoitus on järjestää aiheen tiimoilta oma koulutuspäivä.

2. Jos tapahtuu jotain hyvin järkyttävää (Salli Saari, YTHS)

2.1. Johdanto

Elämän olennainen osa on erilaiset yllättävät traumaattiset tapahtumat. Niille on tyypillistä ennakoimattomuus, minkä vuoksi niihin ei voi etukäteen valmistautua. Ne ovat usein luonteeltaan myös sellaisia, ettei niihin voi omalla käyttäytymisellään tai toiminnallaan vaikuttaa. Kuitenkin me yleensä tällaisen tilanteen jälkeen alamme käydä läpi edeltäviä tapahtumia ja etsiä tilanteita, joissa toimimalla toisin olisimme voineet estää tapahtuman. Tällainen jälkiviisuus tai ”jossittelu” on ihmiselle tyypillistä. Siinä on kysymys pyrkimyksestä säilyttää hallinnan tunne itsellä, mutta seurauksena on samalla syyllisyydentunteita, joita melkein aina tällaisten tapahtumien jälkeen esiintyy.

Tapahtumat ovat luonteeltaan myös sellaisia, että ne koettelevat keskeisiä elämänarvoja. Yhtäkkiä me tulemme tietoisiksi omasta haavoittuvuuden tunteestamme, joka äärimmilleen vietyinä tarkoittaa, että minä hetkenä hyvänsä voi sattuua mitä tahansa. Tällaisen tietoisuuden kanssa on mahdotonta elää, ja siksi me luonnostamme ryhdymme työstämään tätä tunnetta pois. Vähitellen muutaman kuukauden kuluessa terveet ihmiset saavuttavat jälleen haavoittumattomuuden harhan. Tilanne palaa melkein ennalleen.

Tällaiset traumaattiset tapahtumat saattavat myös asettaa oman elämäntarkoituksen kyseenalaiseksi. ”Miksi”-kysymykset pyörivät mielessä: ”Miksi näin piti tapahtua?”, ”Miksi juuri minulle?” Näiden kysymysten myötä joutuu käymään läpi uudestaan sen, mitä elämästä ja sitä säätelevistä tekijöistä ajattelee ja samalla joutuu kyseenalaistamaan aikaisemmat ajattelumallinsa.

Myös elämänarvot muuttuvat järkyttävän kokemuksen seurauksena. Ura, raha, menestys ja työ menettävät merkitystään ja perheen ja ihmissuhteiden merkitys kasvaa. Nämä muutokset ovat yleensä pitkäkestoisia; painetta tilanteen työstämiseen entiselleen ei tavallisesti esiinny.

Äkilliset traumaattiset tapahtumat merkitsevät suuria muutoksia. Elämää ei voi enää jatkaa samalla tavalla. Myös niiden mielelle asettama sopeutumisvaatimus on valtava. Tästä syystä tämä mielen sopeutumisprosessi on usein niin rajua, että se saa ihmiset kokemaan, etteivät he sitä kestä tai siitä selviä. Tästä syystä näissä tilanteissa tarvitaan paljon ulkoista tukea sekä ystävien, perheen ja sukulaisten taholta että alan asiantuntijoilta.

2.2. Tyypillisiä traumaattisia tapahtumia tai tilanteita, joita opiskelijat opiskeluaikana saattavat kohdata

- aviopuolison, ystävän, seurustelu- tai asuinkumppanin, opiskelutoverin tai oman perheenjäsenen itsemurha
- oma, ystävän, opiskelutoverin tai perheenjäsenen vakava onnettomuus
- aviopuolison, seurustelukumppanin, ystävän, opiskelutoverin tai opettajan äkillinen kuolema
- itseen, ystävään tai opiskelutoveriin kohdistunut väkivalta tai sen uhka
- oma syyllistyminen kuoleman tuottamukseen tai vakavaan onnettomuuteen, esim. liikenneonnettomuus
- oma tai läheisen ihmisen äkillinen vakava sairastuminen
- tulipalot (esim. koti tai asunto)

Tällaisten tapahtumien uhreja ovat kaikki, joita se syvästi järkyttää. Uhreja ovat ne, jotka olivat tapahtumassa mukana (fyysisesti loukkaantuneet tai säikähdyksellä selvinneet) sekä läheisen ihmisen menettäneet. Joissakin tilanteissa pelkästään paikalla olo, tapahtuman näkeminen saattaa jo aiheuttaa voimakkaita reaktioita. Myös ”läheltä piti” -tilanteet on otettava huomioon, koska yksi tärkeä psykologinen lainalaisuus on, että me emme reagoi pelkästään siihen, mitä todella tapahtui, vaan myös siihen, mitä olisi voinut tapahtua.

2.3. Traumaattisen kokemuksen käsittelyprosessi

Välittömät reaktiot

Katastrofin aikana ja välittömästi sen jälkeen voidaan katastrofin psykologisten uhrien reaktioita kuvata šokkireaktiolla. Sille on tyypillistä muuttunut tietoisuus. Tämä merkitsee, että uhrit vastaanottavat, työstävät ja tallentavat informaatiota normaalista poikkeavalla tavalla.

Šokkireaktio on automaattinen sopeutumisreaktio, joka mahdollistaa psykisten resurssien mobilisoinnin ulkoisen uhan käsittelemiseksi. Tavoitteena tässä sopeutumisprosessissa on pyrkimys psyykkisen toimintakyvyn säilyttämiseen. Tämä tapahtuu sekä suojautumalla informaatiolta että informaation käsittelykyvyn huomattavalla lisääntymisellä. Šokkireaktiolle on tyypillistä muuttunut tietoisuus, jolle on ominaista epätodellisuuden tunne, ”unenomainen” olotila, epäusko tapahtuneeseen, muuttunut ajantaju ja ”supermuisti”.

Tilanteen kokeminen epätodellisena, kyvyttömyys uskoa, että tapahtunut on totta, ja unenomainen olotila ovat psyyken suojautumiskeinoja sellaista tietoa vastaan, jota se ei pysty ottamaan vastaan ja jota se ei pysty kestämään. Tyypillistä tälle henkiselle etäisyyden otolle on myös tunteiden puuttuminen. Tämä on olennaista myös toimintakyvyn säilyttämiseksi katastrofitilanteessa. Tunteiden puuttumista ja toimintakyvyn säilymistä usein ihmetellään jälkikäteen ja siitä saatetaan jopa tuntea syyllisyyttä.

Esimerkkejä siitä, miten aivojen kapasiteetista normaalia suurempi osa mobilisoidaan käyttöön katastrofitilanteessa, ovat ajantajun muuttuminen ja ”supermuisti”. Monet liikenneonnettomuudessa mukana olleet ovat kertoneet, että he niiden muutaman sekunnin aikana sen oivaltamisesta, mitä tulee tapahtumaan, itse tapahtumaan, ovat käyneet läpi koko elämänsä keskeiset tapahtumat.

Esimerkkejä ”supermuistista” ovat kertomukset siitä, miten sekunnin murto-osassa mieleen palautuu aikaisemmat opetukset esimerkiksi ensiapukurssilta. ”Supermuistia” kuvaa myös katastrofitilanteeseen liittyvien aistivaikutelmien voimakkuus ja yksityiskohtien rikkaus. Kaikki aistit ikään kuin avautuvat ympäröivään maailmaan niin, että vaikutelmat rekisteröidään ja tallennetaan vahvemmin kuin normaalisti. Tämä ilmiö tulee usein esiin traumojen hoidossa: mieleen palautuvat mielikuvat ovat äärimmäisen yksityiskohtaisia ja voimakkaita.

Vaikka useimmat ihmiset toimivat katastrofitilanteessa hyvin tarkoituksenmukaisella tavalla, 10–25% ihmisistä käyttäytyy ylireagoiden eli paniikinomaisesti, hysteerisesti tai alireagoiden, lamaantuen ja apaattisesti.

Jälkireaktiot

Vaikka ihmiset toimivat tarkoituksenmukaisella tavalla katastrofin aikana ja välittömästi sen jälkeen, kärsivät monet jälkeensä voimakkaista fyysisistä ja psyykkisistä reaktioista. Yleisimpiä fyysisiä reaktioita ovat vapina, hikoilu, pahoinvointi, sydämentykytys ja väsymys. Yleisimpiä psyykkisiä reaktiota puolestaan ovat itkeminen ja itkuisuus, ahdistus, pelko, tilanteen uudelleen kokeminen ja päälle tunkevat muistot, helpotus siitä, että on elossa, muisti- ja keskittymisvaikeudet, unihäiriöt, syyllisyydentunnot ja itsesyytökset, suru, ärtyvyys, ilkeys yms. Myös aikaisemmat traumat aktivoituvat ja ihmissuhteet joutuvat koetukselle. Näitä oireita esiintyy 80–90%:lla katastrofin uhreista ja ne ilmenevät muutaman tunnin tai päivän kuluttua tapahtuneesta.

Nämä reaktiot ovat seurausta siitä, että totuus alkaa vähitellen tunkeutua tietoisuuteen. Monet ihmiset pyrkivät suojautumaan näiltä reaktioilta ja muistoilta yrittämällä aktiivisesti sulkea ne pois mielestään. Toisaalta psyyke toimii näin myös automaattisesti. Tuskaisat, psyykelle kestäättömät kokemukset muuttuvat tiedostamattomiksi, koteloituvat ja vaikuttavat myöhemmin meidän kaikkiin ratkaisuihimme, käyttäytymiseemme ja toimintaamme. Tätä kehitystä pyritään katastrofi- ja kriisipsykologisella työllä ehkäisemään.

Katastrofin psyykkiset ja somaattiset pitkäaikaisvaikutukset

Monissa korkeatasoisissa pitkäaikaisissa seurantatutkimuksissa on todettu katastrofin uhrien oireiden ja vaivojen säilyvän vuosia eteenpäin. Esimerkiksi McFairlane totesi Australian vuoden -83 metsäpaloa koskeneessa tutkimuksessaan, että katastrofin uhreilla oli 50% muita enemmän kliinisesti merkittäviä oireita vielä vuosien kuluttua tulipalosta. Palossa kuoli 28 ihmistä ja satoja loukkaantui. Samanlaisen tuloksen sai Holen, joka seurasi norjalaisessa öljylauttaonnettomuudessa mukana olleiden terveydentilaa useamman vuoden ajan ja vertasi tuloksia sellaisten öljylauttatyöntekijöiden terveydentilaan, jotka eivät olleet kokeneet onnettomuutta. Tulosten mukaan onnettomuudessa mukana olleiden sairastavuus, joka ilmeni pitempinä sairaspöissaoloina, säilyi katastrofin uhreilla yli nelinkertaisena koko seuratun kahdeksan vuoden ajan. Vertailuryhmällä sairaspöissaoloaika vuodessa vaihteli muutamasta päivästä kahteen viikkoon, kun se onnettomuudessa mukana olleilla vaihteli kuudesta viikosta kahdeksaan viikkoon. Onnettomuuden kokeneilla oli myös kahdeksan kertaa enemmän psykiatrisia diagnooseja kuin vertailuryhmällä.

Katastrofin pitkäaikaisia oireita on kuvattu postraumaattisella stressihäiriöllä (*Post-Traumatic Stress Disorder, PTSD*), jonka diagnosoinnin ehtoina on seuraavien oireiden esiintyminen vähintään kuukauden ajan: trauman uudelleen kokeminen, vähentynyt kiinnostus ja sitoutuneisuus ympäristöön sekä vähintään kaksi seuraavista oireista: jatkuva valppaudentunne tai varuillaanolon tunne, univaikeudet, muisti- ja keskittymisvaikeudet, traumaa muistuttavien tilanteiden välttäminen ja oireilun lisääntyminen traumaa muistuttavissa tilanteissa. PTSD

voi esiintyä akuutissa muodossa, jolloin oireet tulevat esiin ensimmäisen kuukauden aikana tapahtuneesta, tai viivästyneessä muodossa, jolloin oireet tulevat esiin vasta kuuden kuukauden kuluttua traumasta.

Näitä pitkäaikaisia postraumaattisia oireita ja häiriöitä, niihin liittyvää psyykkistä kärsimystä, somaattista sairastamista ja työkyvyn heikkenemistä pyritään ehkäisemään sillä, että katastrofin uhrit käsittelevät traumaan liittyviä muistoja, ajatuksia ja tunteita mahdollisimman perusteellisesti ja syvästi heti tapahtuman jälkeen. Lähtökohtana tässä ehkäisevässä työssä on, että ihmisen mieli sulkeutuu kolmen vuorokauden sisällä trauman tapahtumahetkestä. Toisaalta šokkivaiheen aikana tällainen käsittely ei ole mahdollista. Siksi tämän työn tulee tapahtua 24–72 tunnin sisällä tapahtumasta. Silloin se on tehokkainta ja tuloksellisinta.

2.4. Toimintaohjeet järkyttävän tapahtuman tai tilanteen sattuessa

Tapahtumapaikalla tai välittömästi tapahtuman jälkeen

- Läheisillä ihmisillä on vastuu toiminnasta, ei niillä, jotka ovat “uhreja” eli joita tapahtuma on syvästi järkyttänyt.
- Älä jätä “uhria” yksin, huolehdi hänen perustarpeistaan.
- Anna “uhriin” puhua tapahtumasta, älä täytä tilannetta omalla puheellasi.
- Lohduttaminen on usein mahdotonta: usein ei ole olemassakaan lohduttavia sanoja. Kosketus on usein sanoja lohduttavampaa.
- Levollinen läsnäolo ja kuunteleminen riittävät.

Traumaattisen kokemuksen jälkikäsittely

- Ilmoita tapahtuneesta välittömästi YTHS:n mielenterveyspalvelun ajanvaraukseen. Sitä kautta järjestyy mahdollisuus psykologiseen jälkipuinti-istuntoon ja muuhun tarvittavaan apuun.
- Tapahtuman tai tilanteen aiheuttaman jälkipuinti-istunnon tulee ajoittua kolmen ensimmäisen vuorokauden ajalle tapahtuman jälkeen.
- Tapahtuman psyykkiset jälkiseuraamukset tulisi käsitellä kaikissa niissä yhteisöissä, joita tapahtuma järkyttää.
- Kaikkien, joita tapahtuma koskettaa, tulisi osallistua jälkipuinti-istuntoihin.

2.5. Tietoa psykologisesta jälkipuinti-istunnosta (debriefing)

- Tavoitteena on traumaattisen kokemuksen käsittelyprosessin nopeuttaminen, tehostaminen ja siitä huolehtiminen, että se käynnistyy.
- Neljä kulmakiveä, joiden tulisi toteutua istunnossa ja joihin sen teho perustuu:
  - psyykkisten reaktioiden (ajatukset, tunteet) työstäminen
  - todellisuuden kohtaaminen
  - reaktioiden normalisointi ja tuleviin reaktioihin valmentaminen
  - sosiaalisen tuen tehostaminen.

- Istunnon vetäjinä toimivat erikoiskoulutetut asiantuntijat.
- Istunto etenee vaiheittain:
  - aloitus
  - faktavaihe
  - ajatusvaihe
  - tunnevaihe
  - normalisointi- eli opetusvaihe
  - lopetus.
- Istunnon osanottajia sitoo vaitiolovelvollisuus muiden osallistujien puheista ja reaktioista.

2.6. Erityishuomioita ulkomaalaisia koskettavista kriiseistä

Traumaattisten kriisien käsittely ja uhrien tukitoiminta ovat jossain määrin kulttuurisidonnaisia asioita. Se miten ihminen reagoi traumaattiseen kokemukseen, on kuitenkin syvästi ihmiselle lajityypillinen ominaisuus. Siksi perusreaktiot ovat kaikille ihmisille yhteisiä.

Sen sijaan kulttuurit, niille tyypilliset rituaalit ja traditiot vaikuttavat olennaisesti siihen, miten näitä reaktioita käsitellään. Tästä syystä on aina tarpeen perehtyä kulttuurin mukanaan tuomiin sidoksiin, jottei kriisissä olevalle ihmiselle tuoteta lisää ristiriitaa ja kärsimystä.

Lähteet:

Holen, A. (1990). A long-term outcome study of survivors from a disaster. University of Oslo.

MacFairlane (1990). An Australian disaster: The 1983 bushfires. *International Journal of Mental Health*, 19, 36—47.

3. Kriisinhallinta-suunnitelma

Kriisinhallintasuunnitelmia on pitkään tehty yritysmaailman puolella, mutta asian tärkeyteen aletaan vasta nyt herätä korkeakoulujen puolella. Julkishallinnossa kriisinhallintasuunnitelmat liittyvät yleensä terveydenhuoltoalaan; toimintasuunnitelmia oppilaan tai opettajan kuoleman varalta saattaa olla esimerkiksi terveydenhuolto-oppilaitoksissa. Helsingin kaupungin opetusvirasto on vuonna 1996 julkaissut ohjeiston ”Henkinen tuki koulun kriisitilanteissa”, jonka perusteella koulut voivat tehdä omia kriisinhallintasuunnitelmiaan. Tämä kappale on kirjoitettu kirjallisuusluettelossa mainittujen lähteiden pohjalta.

Kriisinhallintaa sanan varsinaisessa merkityksessä ei korkeakouluissa yksittäisten opiskelijoiden tasolla varmasti sen tarkemmin ole mietitty, koska tapaus-ten määrä ei ole ollut suuri eikä asioita ole yleisesti millään foorumilla pohdittu. Tilanteet on hoidettu sen mukaan, miten on katsottu parhaaksi kussakin tapauksessa toimia. Tilanteesta selviytymistä kuitenkin helpottaisi se, että olisi jo aiemmin ennakoitu mahdollisia vaikeita tilanteita ja mietitty, miten niistä selvitäisiin. Kriisinhallintasuunnitelmaa voisikin kutsua suunnitteluksi pahimman varalle. Tällaisen suunnitelman ja toimintaohjeistuksen olemassaolo vahvistaa henkilöstön varmuutta hoitaa tilanne rauhallisesti.

Suunnitelman teossa on otettava huomioon useita asioita, jotka saattavat vaikuttaa sen avulla ohjeistettavaan toimintaan. Näitä ovat esimerkiksi oman organisaation vastuu- ja valtuutuskysymykset, tietosuoja, mahdolliset yhteistyötahot sekä oppilaitoksen sisällä että ulkopuolella, tiedotus ja ennen kaikkea resurssikysymykset. Kriisinhallinnan voi jakaa kolmeen pääkohtaan: 1) ennakointi, 2) toiminta ja 3) arviointi. Seuraavassa on prosessoitu kriisinhallintaa näiden kolmen kohdan mukaisesti.

3.1. Ennakointi

Kriisitilanteiden määrittely

Ensimmäisenä tehtävänä on identifioida kaikki mahdolliset kriisitilanteet, joihin ulkomainen opiskelija omassa oppilaitoksessasi tai sen ulkopuolella saattaa joutua. Millainen tilanne koetaan oppilaitoksessasi kriisiksi, mitkä ovat tällaisen tilanteen tunnusmerkit ja mitä toimenpiteitä se vaatii? Kriisitilanteiden määrittely on erityisen tärkeää siltä kannalta, että siten voidaan ennakoida myös kussakin tapauksessa tarvittavat toimenpiteet. Oppilaitoksen kannalta kriisitilanteiden nimeäminen on tarpeellista oppilaitoksen omien linjausten takia. Johdon päätäntävaltaan kuuluu, missä tilanteessa oppilaitos ottaa vastuun tilanteen asianmukaisesta hoitamisesta ja milloin konkreettiset toimenpiteet jätetään muiden tahojen, kuten viranomaisten ja lähetystöjen, vastuulle.

Vastuu

Jos oppilaitos päättää ottaa vastuun omalta osaltaan kriisitilanteiden hoitamisesta, täytyy seuraavaksi tehdä selväksi käytettävissä olevat ajalliset, taloudelliset ja henkilöresurssit. Mikäli oppilaitoksen organisaatio mahdollistaa useamman hen-

kilön osallistumisen ns. kriisiryhmän toimintaan, se kannattaa käyttää hyödyksi. Vastuu tietyistä toimista on hyvä jakaa tietyille henkilöille. Nimetään ne henkilöt, jotka eri asioita hoitavat. Näin kriisitilanteen selvittäminen sujuu joustavammin, kun vastuukysymyksiä ei tarvitse ruveta enää keskellä kriisiä erikseen miettimään. Kriisitilanteiden hallinta saattaa joskus olla henkisesti niin rasittavaa, että vain yhdelle tukihenkilölle säilytetty vastuu kasvaa liian suureksi. Seuraavaksi voidaan joutua etsimään auttajaa auttajalle. Yksi henkilö voi tosin olla koordinaatiovastuussa vaikkapa asioiden käytännön järjestelyistä, mutta hänellä olisi hyvä olla apureita näitä asioita selvittelemässä.

Vastuun jakamisen myötä on hyvä ottaa huomioon myös kyseisten henkilöiden valtuuttaminen tekemään päätöksiä ja hoitamaan kiireelliset asiat parhaaksi katsomallaan tavalla. Kriisitilanteissa tarvittavaa nopeaa päätöksentekoa hidastaa ja vaikeuttaa usein sellainen hierarkia, jossa päätöksentekovalta on annettu vain tietyille tahoille.

Oppilaitoksen vastuuta vielä mietittäessä täytyy tietysti ottaa huomioon myös oppilaitoksen tekemät sopimukset, joihin sisältyy opiskelijavaihtoa. Sopimusten velvoitteet sitovat oppilaitosta juridisesti ja edellyttävät tiettyä vastuunottoa. Lisäksi on huomioitava, että oppaissa ja esitteissä annetut tiedot ovat myös sitovia.

CBIE (*Canadian Bureau for International Education*) on tutkinut oppilaitosten ja virkamiesten vastuukysymyksiä vaihto-ohjelmissa. Tutkimuksen kohteena ovat pääasiassa sellaiset vaihto-ohjelmat tai opintomatkat, jotka järjestetään ulkomailla oppilaitoksen toimesta. Kirjoittajat Lynne Hanson ja Wayne Myles toteavat, että vastuun määrittäminen voi olla hankalaa, sillä isoissa yliopistoissa vastuu kv-ohjelmien järjestämisestä saattaa olla jaettu yksittäisille tiedekunnille tai laitoksille, jolloin yliopistolla ei keskitetysti ole juurikaan mahdollisuuksia valvoa ohjelman toteuttamista. Erityistä huomiota kannattaa kiinnittää juuri ohjelman esitteissä ja markkinoinnissa annettuihin tietoihin sekä mahdollisimman tarkkan ja tietopitoisen orientaation järjestämiseen. Kv-ohjelmien jatkuva arviointi ja osallistujien/järjestäjien kokemuksista oppiminen auttavat myös mahdollisten vaikeuksien ennakoinnissa. Äärimmäisenä keinona kirjoittajat mainitsevat opetuksen järjestäjän ja opiskelijan välisen kirjallisen sopimuksen, jossa opiskelija luopuu oikeudestaan haastaa oppilaitos oikeuteen, jos jotain yllättävää tapahtuu. Tällaisen lomakkeen käyttö on kuitenkin ongelmallista. Voidaanko esimerkiksi sellaisten opiskelijoiden osallistuminen ohjelmaan kieltää, jotka eivät halua allekirjoittaa sopimusta?

Keihin kriisi vaikuttaa

Kun potentiaaliset kriisitilanteet on saatu listattua, ennakoidaan niin pitkälle kuin mahdollista ne henkilöt, joita tilanne koskee. Tämän perusteella voidaan jo ennalta osittain päätellä, miten nämä henkilöt tilanteeseen reagoisivat ja kuinka heidät asian hoidossa otetaan huomioon. Kriisisuunnitelman tässä vaiheessa muodostuu luontevasti kuhunkin mahdolliseen kriisitilanteeseen liittyviä yhteyshenkilörekistereitä. Näihin rekistereihin voi sisällyttää sekä oppilaitoksen sisäisiä että ulkopuolisia yhteistyötahoja. Esimerkkejä yhteysrekisteristä on annettu tämän käsikirjan loppupuolella (liite 4).

Kriisiryhmään voi hyvin kuulua myös oppilaitoksen ulkopuolisia henkilöitä, jos se katsotaan tarpeelliseksi. Esimerkiksi seurakunnan ja YTHS:n työntekijät ovat oman alansa asiantuntijoita, joiden apua kannattaa käyttää kriisitilanteen ratkaisemisessa.

Tiedotus

Kriisiin liittyviä henkilöitä listattaessa nousee esille myös informaation tarve. Miten ja mitä tilanteesta viestitään niille, joita asia koskee? Erilaisia kohderyhmiä on useita sekä oppilaitoksen sisällä että sen ulkopuolella. Viestinnän muoto riippuu kohderyhmästä, mutta sanoman sisällön pitäisi kuitenkin pysyä samana. Väärinkäsityksiä ja huhuja syntyy herkästi, joten niiden välttämiseksi viestinnän tulisi olla selkeää eikä tietoja saisi pantata turhan takia. Eri asia on, jos esimerkiksi poliisilta ei saa tietoa tapahtuneesta tutkinnallisten syiden takia. Silloin ei tietysti voi itsekään tiedottaa asiasta kovinkaan paljon kyselijöille. Oppilaitoksen yleistä linjausta kriisitilanteiden hoitoon mietittäessä voidaan ottaa kantaa myös siihen, käytetäänkö aktiivista vai passiivista tiedotusta. Kyselijöitä kuitenkin riittää jo ihmisen luontaisen uteliaisuuden tähden, joten tämäkin näkökulma on hyvä muistaa kriisinhallintasuunnitelmaa laadittaessa. Tiedotusvastuu kannattaa antaa yhdelle henkilölle.

Muun muassa edellä mainittuja asioita on hyvä pohtia kriisinhallintasuunnitelmaa tehtäessä. Suunnitelma kirjoitetaan selkeästi ja ymmärrettävästi. Toisaalta se ei saa olla liian yksityiskohtainen ja pikkutarkka, jotta vastuussa oleville henkilöille jää liikkumavaraa kriisitilanteiden tapauskohtaiseen selvittämiseen.

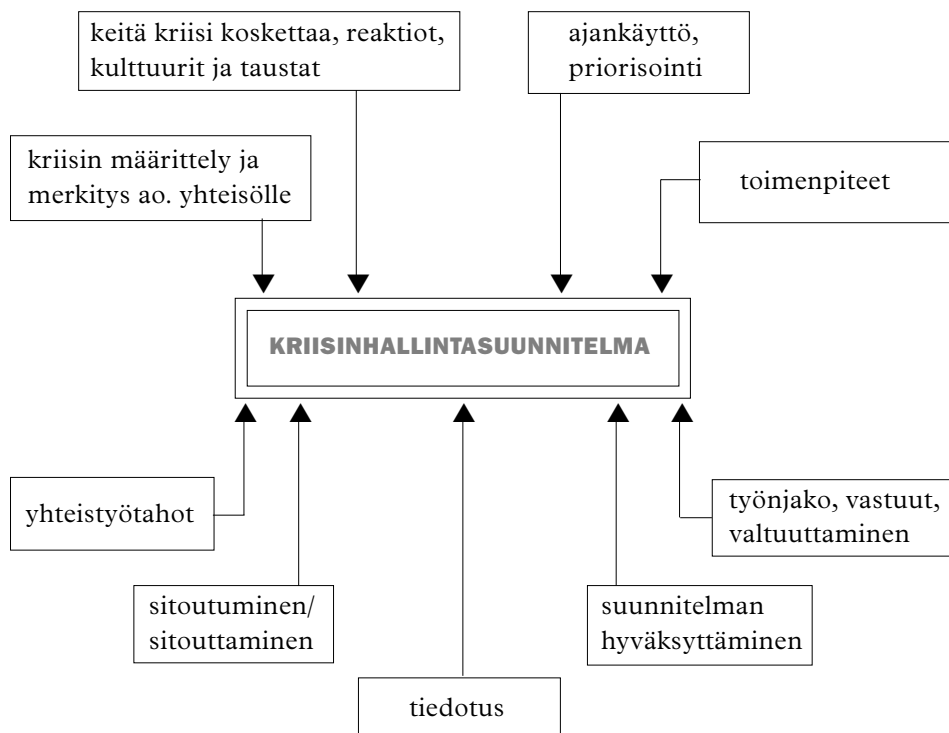
Hyväksyttäminen

Suunnitelman hyväksyttäminen mahdollisimman korkealla tasolla auttaa myös korkeakoulun johtoa näkemään asian tärkeyden. Samalla saadaan puitua vastuukysymykset, joihin olennaisesti liittyy valtuuttaminen. Niille, joille jaetaan vastuuta kriisitilanteen selvittämiseksi, täytyy myös antaa tarvittavat valtuudet hoitaa asia kuntoon. Kriisitilanteessa tapahtumat voivat edetä niin nopeasti, että aina ei ehditä kysyä lupaa esimieheltä.

Valmista suunnitelmaa ei kannata jättää kenenkään pöytälaatikkoon lojumaan vaan se on kirjallisessa muodossa saatettava kaikkien työntekijöiden tietoon. Suunnitelmasta ei ole kovinkaan paljon hyötyä, jos siitä ei juuri kukaan tiedä kriisin yllättäessä. Aiemmin mainitun kriisiryhmän kannattaa lisäksi koostua säännöllisesti ja harjoitella suunnitellun mukaisesti erilaisissa kriisitilanteissa toimimista.

Kertauksen vuoksi vielä tärkeät kohdat suunnitelman laadinnassa:

- 1) kriisitilanteiden määrittely
- 2) vastuukysymysten selvittäminen
- 3) työnjako, vastuuttaminen ja valtuuttaminen
- 4) keitä kriisitilanne koskettaa ja miten he reagoivat
- 5) toimenpiteiden kartoitus
- 6) yhteysrekisterin laatiminen
- 7) sopiminen tiedottamisesta kriisitilanteessa
- 8) suunnitelman hyväksyttäminen ja tunnetuksi tekeminen
- 9) toimenpiteiden ja töiden priorisointi

—> **ORGANISAATIOKOHTAINEN SUUNNITELMA**

3.2. Toiminta

Valmiin kriisisuunnitelman perusteella on helpompi toimia kriisin sattuessa, vaikka tilanne ei aina etenisikään juuri ennakoidun mukaisesti. Omaa harkintaa saa ja pitää käyttää tilanteen ratkaisemisessa. Ensinnäkin harkitaan – jos siihen edes on aikaa – onko tapaus todellakin kriisitilanne ja vaaditaanko oppilaitoksen puolelta konkreettisia toimenpiteitä.

Tapahtuneesta kerätään kaikki mahdollinen tieto, mitä on saatavilla. Oteetaan yhteyttä niihin henkilöihin, joita kriisi on koskettanut. Näitä ovat esimerkiksi muut opiskelijat, opettajat, henkilökunta, tutorit, viranomaiset, kotikorkeakoulu ja omaiset. (Ensin on kuitenkin varmistettava ilmoittamiskäytäntö viranomaisten ja lähetystön kanssa). On päätettävä myös viestintäkäytännöstä näiden eri kohderyhmien suhteen. Tässä vaiheessa on suuresti apua laatimastanne yhteysrekisteristä.

Oppilaitoksen rekistereissä on hyvä olla merkintä ulkomaisen opiskelijan uskonnosta, mahdollisista sairauksista tai allergioista, lähiomaisten yhteystiedot sekä tieto voimassa olevista vakuutuksista. Näiden tietojen voidaan katsoa olevan ns. arkaluontoisia asioita, joiden keräämiseen pyydetään asianosaiselta suostumus. Tämän voi tehdä esimerkiksi oppilaitoksen ilmoittautumislomakkeessa mainiten samalla, että tietoja käytetään hyväksi vain hätätapauksissa. Erilaisten rekisterien keruusta ja ylläpidosta kannattaa neuvotella oman oppilaitoksen rekisterivastaavan kanssa, sillä em. mainitut tiedot ovat luottamuksellisia eikä kaikkien opiskelijatietojärjestelmiä käyttävien ole niitä tarkoitus nähdä.

Opiskelijan tietosuoja onkin pidettävä mielessä myös kriisitilanteisiin varaudettaessa. Henkilötietolain ”tarkoituksena on toteuttaa yksityiselämän suojaa ja muita yksityisyyden suojaa turvaavia perusoikeuksia henkilötietoja käsiteltäessä sekä edistää hyvän tietojenkäsittelytavan kehittämistä ja noudattamista. Tätä lakia sovelletaan henkilötietojen automaattiseen käsittelyyn. Myös muuhun henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan tätä lakia silloin, kun henkilötiedot muodostavat tai niiden on tarkoitus muodostaa henkilörekisteri tai sen osa.” (Henkilötietolaki N:o 523/1999.) Käsikirjan liitteenä ovat henkilötietolain ne luvut, jotka liittyvät arkaluontoisten tietojen käsittelyyn ja rekisteröidyn oikeuksiin (liite 5). Tarkempaa tietoa henkilötietolaista saa www-palvelusta <http://www.tietosuoja.fi/ohjeita.html>.

Henkilötietoja saa käsitellä ainoastaan:

- 1) rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella
- 2) rekisteröidyn toimeksiannosta tai sellaisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi, jossa rekisteröity on osallisena, taikka sopimusta edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä
- 3) jos käsittely yksittäistapauksessa on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi.

Toimenpidepäätökset kriisitilanteessa on tehtävä asianmukaisella tasolla. Kriisiryhmän jäsenillä on oltava vastuun lisäksi myös valtuudet hoitaa tilanne kuntoon sekä suunnitelman että tarvittaessa oman harkintansa mukaan.

Dokumentoi kriisitilannetta hoitaessasi kaikki, mitä sinulle on sanottu, kuka on sanonut ja milloin, mitä olet itse kertonut muille, mitä sinä tai muut olette tehneet ja päättäneet. Tämä ns. päiväkirja auttaa jälkeenpäin, kun tapahtumaa käydään läpi. Siitä on hyötyä myös asioiden kulun vahvistamisessa, jos esimerkiksi omaiset tai viranomaiset kyselevät tapauksen hoitoon liittyvistä yksityiskohdista.

Kun kohtaat järkyttyneen opiskelijan, hyvä keino tasaannuttaa tilanne on kuunnella häntä rauhallisesti. Usein jo tämä auttaa; opiskelija saa purettua mieltään ja pystyy vähän ajan kuluttua jo itsekkin suhtautumaan tilanteeseen rauhallisemmin. Sinun ei kuitenkaan tarvitse olla enemmän kuin olet eli jos tuntuu siltä, että pelkkä kuuntelu ei riitä, ohjaa opiskelija ammattiauttajan puheille.

Cornell Universityn vihkoseen on kirjattu ylös erinäisiä käyttäytymiseen, fyysiseen ja psyykkiseen olemukseen liittyviä seikkoja, joista voi päätellä opiskelijalla olevan ongelmia. Nämä tiedot ja ohjeita järkyttyneen opiskelijan auttamiseen ovat tämän käsikirjan liitteenä (liite 6).

YTHS:n mielenterveyspalveluilla on omat ohjeensa järkyttävien tapahtumien ja tilanteiden varalle. Ne löytyvät tämän käsikirjan 2. kappaleesta sekä liiteosasta.

3.3. Arviointi

Tapahtumien dokumentointi on suositeltavaa juuri niistä oppimisen takia. Näin ennalta tehtyjä kriisinhallintasuunnitelmia voi tarvittaessa täydentää ja päivittää omien kokemusten pohjalta. Suunnitelman tarkistus tietyin väliajoin on tarpeellista jo yhteystietojenkin päivittämisen kannalta. Mahdollisen kriisiryhmän olisi syytä kokoontua säännöllisesti, käydä läpi suunnitelma ja tehdä siihen tarvittavat muutokset. Näin varmistetaan suunnitelman ja toimintaohjeiden ajantasaisuus sekä kokemuksista opitun välittäminen muille. Eräänä mahdollisuutena on tehdä yhteistyötä samalla alueella sijaitsevien muiden korkeakoulujen tai oppilaitosten kanssa. Tällöin ei tarvitse olla yksin ongelmia ratkomassa vaan muiden kokemus auttaa selviytymään kiperistäkin tilanteista.

Kriisitilanteiden ennakointi on tarpeellista, mutta se ei välttämättä yksin riitä. Ehkäisevää toimintaa voi olla esimerkiksi ulkomaisille opiskelijoille hyväksymisvaiheessa, oppaissa ja orientaatioissa välitettävä tieto Suomen laista ja oppilaitoksen säännöistä, terveydenhoidosta, hätänumeroista, siitä miten toimitaan hätätilanteessa, vakuutuksista sekä suomalaisten arvoista, tavoista, mahdollisista kulttuurieroista, rasismista ja henkisestä syrjinnästä.

The Council for International Educationin (UKCOSA) julkaisemassa materiaalissa ehdotetaan yhtenä mahdollisuutena riskien minimointia jo opiskelijoiden valintatilanteessa. Opiskelijavaihdossahan yleensä luotetaan lähtettävän korkeakoulun valintaan ja otetaan vastaan heidän ehdottamansa henkilö. Usein lähtettäväkään korkeakoulu ei välttämättä tiedä, että heidän opiskelijallaan on esimerkiksi psyykkisiä ongelmia. Toisaalta taas tällainen tieto voisi auttaa selvittämään kriisitilanteen nopeammin vastaanottavassa koulussa.

On kuitenkin oltava realistinen ja todettava, että ennakoinnilla ja ehkäisevällä toiminnalla ei kriisitilanteita voi estää syntymästä. Opiskelijat ovat aikuisia ihmisiä ja tekevät itseään koskevia päätöksiä itsenäisesti, joten heidän voisi olettaa toimivan itsensä parhaaksi. Voiko esimerkiksi vastaanottava tai lähtävä oppilaitos silloin pakottaa heidät ottamaan vakuutuksen tapaturmien ja kuolemantapauksen varalta? Amerikassa näin tehdään jo.

4. Suomessa opiskelevien

ulkomaalaisten lupakäytäntö ja sairausvakuutusurva

(Laura Nyman, HY ja Tarja Raappana, Helsingin kihlakunnan poliisilaitos)

4.1. Viisumit ja oleskeluluvat

Viisumi

- Viisumi on maahantulolupa, joka on tarkoitettu tilapäistä, korkeintaan kolme kuukautta kestävästä oleskelusta varten (opiskelijoista esim. pääsykokeisiin tai intensiivikursseille osallistujat).
- Viisumia eivät tarvitse:
  - toisten Pohjoismaiden kansalaiset
  - EU- ja ETA-maiden kansalaiset
  - sellaisten maiden kansalaiset, joiden kanssa Suomella on viisumivapaus-sopimus (lista löytyy Ulkomaalaisviraston www-palvelusta).
- Viisumeja on erilaisia: pääsykokeisiin tulevalle opiskelijalle myönnetään yleensä kertaviisumi, joka voi olla voimassa enintään kolme kuukautta.
- Viisumi haetaan ennen maahan tuloa Suomen ulkomaanedustustosta. Viisumin myöntämistä koskevaan päätökseen ei ole valitusoikeutta; hylkäävää päätöstä ei myöskään tarvitse perustella.

Oleskelulupa

- Oleskelulupa on tarkoitettu muuta maahantuloa kuin matkailua tai siihen verrattavaa lyhytaikaista oleskelua varten.
- Opiskelijalle myönnettävän oleskeluluvan edellytykset:
  - Opiskelija on hyväksytty opiskelijaksi suomalaiseen yliopistoon tai korkeakouluun tai sellaiseen oppilaitokseen, joka valmistaa ammattiin tai tutkintoon.
  - Opiskelun on oltava varsinaista tavoitteellista opiskelua, esimerkiksi kansanopisto ei käy.
  - Opiskelupaikan lisäksi edellytyksenä on turvattu toimeentulo. Tämä on osoitettava:
    - omalle nimelle suomalaiseen pankkiin tehdyllä talletuksella, joka on 30 000 mk/vuosi (jos oppilaitos myöntää ruuan ja asunnon 15 000 mk/vuosi) tai 3 000 mk/kk, jos opiskeluaika on lyhyempi kuin vuosi. Summa on oltava kokonaisuudessaan tilillä ennen lukuvuoden alkua; esimerkiksi palkkatulo kerran kuukaudessa ei ole hyväksyttävä.
    - päätöksellä vaihto-ohjelmaan kuuluvasta tai muuten myönnetystä stipendistä.
- Pohjoismaiden kansalaiset eivät tarvitse oleskelulupaa opiskelua varten eikä heidän tarvitse osoittaa toimeentuloaan turvatuksi.
- EU- ja ETA-maiden kansalaiset hakevat oleskeluluvan vasta Suomessa oleskelupaikkakunnan poliisilaitokselta. Turvattu toimeentulo on osoitettava itse valitulla tavalla (esim. vanhempien sitoumus, todistus stipendistä ym.).
- Muiden maiden kansalaiset:
  - Ensimmäisen oleskeluluvan myöntää ulkomailla Suomen diplomaattinen edustusto paitsi, jos opiskelijalle on myönnetty viisumi Suomeen pääsy-

- kokeisiin osallistumista varten; tällöin oleskelulupa haetaan oleskelupaikkakunnan poliisilta.
- Oleskelulupa myönnetään opiskelijalle vuodeksi kerrallaan; pysyvää lupaa ei voi saada.
- Oleskeluluvan uusiminen:
Oleskelupaikkakunnan poliisi myöntää ulkomaalaiselle opiskelijalle uuden määräaikaisen oleskeluluvan enintään vuodeksi kerrallaan. Opiskelija ei voi saada pysyvää oleskelulupaa.
Hakemusta varten tarvitaan:
    - korkeakoulun tai ammattiin valmistavan oppilaitoksen läsnäolotodistus
    - selvitys opintomenestyksestä (ensimmäisenä vuonna suorituksia on oltava vähintään 15 ov ja seuraavina vuosina vähintään 20 ov)
    - todistus turvatusta toimeentulosta.
  - Opiskelijan oleskeluluvalla saa tehdä töitä lukukausien aikana 20 h viikossa ja loma-aikoina (1.5.–31.9. ja 15.12.–15.1.) kokopäiväisesti. Työnteko ei kuitenkaan vapauta 30 000 mk:n talletusvelvollisuudesta kokonaan. Yli 20 h viikossa työskentelevä henkilö tarvitsee erillisen työluvan.
  - Tarkemmat määräykset ja ohjeet antaa sisäasiainministeriö ja edustustoille ulkoasiainministeriö.

Lisätietoja:

Ulkomaalaisviraston www-palvelusta <http://www.uvi.fi> (sis. ohjeet viisumi- ja oleskelulupakäytännöstä)

Ulkomaalaisviraston tiedote Opiskelijan oleskelulupa (verkossa <http://www.uvi.fi/oleskelu.html>)

Poliisin www-palvelu <http://www.poliisi.fi>

Helsingin kihlakunnan poliisilaitoksen ulkomaalaisyksikkö, puh. 09 189 3220.

4.2. Sairausvakuutusturva

EU- ja ETA-maiden kansalaiset

- Jos yhdessä EU- tai ETA-maassa sairausvakuutettu henkilö oleskelee opiskelun takia toisessa EU- tai ETA-maassa, hän on oikeutettu samaan terveydenhoitoon kuin maan omat kansalaiset.
- Pohjoismaiden kansalaiset voivat Pohjoismaiden alueella todistaa tämän oikeuden passilla tai oman maansa sairausvakuutuskortilla.
- Muualla EU- ja ETA-alueella tarvitaan lomake E 128 tai pitempiaikaisen opiskelun (tutkinto-opiskelun) kyseessä ollessa lomake E 106. Näitä lomakkeita saa kotimaan sairausvakuutusviranomaisilta.
- Yleensä sairausvakuutus ei kata kuljetusta kotimaahan sairauden tai onnettomuuden takia; poikkeuksena ovat Pohjoismaiden kansalaiset Pohjoismaiden alueella.

Muiden maiden kansalaiset

- Suomella on sopimus sairaanhoitopalvelujen järjestämisestä Kanadan Quebecin provinssin sekä Unkarin ja Viron kanssa.
- Jos opiskelija tulee maasta, jonka kanssa Suomella ei ole sopimusta, hänen on kustannettava hoitonsa omista varoistaan tai itse ottamansa vakuutuksen avulla.
- Riippumatta siitä, onko henkilöllä kotikunta terveydenhuollon yksikköä ylläpitävässä kunnassa tai yleensäkin Suomessa, on potilaalle aina annettava kiireellinen hoito. Hoitoa voidaan antaa myös ei-kiireellisissä tapauksissa hoitoyksikön ja potilaan sopiessa asiasta. Maksusta on kuitenkin ensi sijassa vastuussa potilas itse tai jos hänellä on vakuutus, hänen vakuutusyhtiönsä.
- Opiskelijan oikeus opiskelijaterveydenhuoltoon (YTHS) ei riipu kansalaisuudesta.

Suomalaiset vakuutusyhtiöt myöntävät yleensä matkavakuutuksia ainoastaan Suomessa pysyvästi asuville henkilöille, joten tarpeeksi kattava vakuutus kannattaa ottaa jo ennen Suomeen saapumista. Näin se tulee myös edullisemmaksi kuin Suomessa otettu vakuutus. Ilman vakuutusta tulleiden ja varattomiksi todettujen opiskelijoiden lääkäri- ja sairaalakulujen korvaaminen selvitetään tapauskohtaisesti Kelan ja sosiaalihuollon kanssa. Jotta korkeakoulut välttyisivät maksumiehen roolista, vakuutuksen ottamista kannattaa tähdentää ennakkoinformaatiossa. On myös selvitettävä, mitä asioita ulkomailla otetun vakuutuksen pitää Suomessa kattaa.

Suomen edustustot vaativat viisumihakemuksen liitteeksi tarpeeksi kattavan vakuutuksen, mutta Suomessa haettavan oleskeluluvan liitteenä sellaista ei tarvitse esittää. Schengenin sopimuksen mukaan matkavakuutus on viisumin myöntämisen edellytys, ja vakuutuksen on katettava sairauden ja tapaturman hoitokulut sekä kotimaahan kuljetus.

Suomalaisista vakuutusyhtiöistä Eurooppalainen myöntää matkavakuutuksen myös Suomessa tilapäisesti opiskeleville ulkomaalaisille (Foreign Citizen Travel Insurance). Lisäksi Eurooppalainen välittää tanskalaisen IHI-yhtiön myöntämää IHI Travel -vakuutusta, joka on viisumimääräysten mukainen vakuutusratkaisu. Jos ulkomaalainen haluaa käydä Venäjällä, eivät edellä mainitut vakuutukset riitä vaan hänen olisi hyvä ottaa yhteyttä venäläiseen vakuutusyhtiöön, Ingosstrahiin.

Lisätietoja:

Ulkomailla asuvien sairaanhoito Suomessa. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 4/1998; saatavilla Editan julkaisemana tai verkkoversiona osoitteessa <http://www.vn.fi/stm/suomi/kansainv/kans01fr.htm> (julkaisu/verkossa julkaistua)

Pohjolan Ulkomaanpalvelu (Eurooppalainen), Aleksanterinkatu 15, 00100 Helsinki, faksi 010 559 4330, Sinikka Sarivaara puh. 010 559 4910, sinikka.sarivaara@pohjola.fi

5. Kun tapahtuu

- joitakin esimerkkejä

5.1. Mielen terveydelliset ongelmat

Opiskelu vieraassa ympäristössä saattaa olla hyvinkin stressaavaa. Vaikka mielen terveydellisiä ongelmia ei ennen Suomessa opiskelua olisi ilmennytkään, oleskelu kaukana kotoa, tutuista ihmisistä ja totutuista kuvioista voi paljastaa täysin uusia piirteitä, joista opiskelija itsekään ei välttämättä aiemmin ole ollut tietoinen. Paineita luovat erityisesti opinnot, huoli niiden edistymisestä sekä uuteen kulttuuriin, ihmisiin ja tapoihin sopeutuminen. Lisäksi Suomen pitkä syksy ja talvi voivat aiheuttaa ulkomaisissa opiskelijoissa masennusta.

Opiskelijan käytös saattaa yhtäkkiä tunteettomasta syystä muuttua. Varsinkin silloin kannattaa huolestua, jos muuttuneen käytöksen syyt eivät tunnu selittyvän kulttuurieroilla.

Esimerkkitapaus:

Belgialainen 25-vuotias poika oli vaihdossa 1990-luvun puolivälin paikkeilla. Tämän pojan käytös alkoi pikkuhiljaa muuttua ja aluksi osastolla sekä henkilökunta että opiskelijat luulivat hänen olevan vain muuten erikoinen. Ongelma kärjistyi siihen, että pojan käytös muuttui väkivaltaiseksi, uhkaavaksi ja lopulta hänet jouduttiin viemään sairaalaan. Amanuenssi alkoi hoitaa asiaa ja soitti pojan vanhemmille kotiin. Aluksi vanhemmat kielsivät minkäänlaisen ongelman olemassaolon, mutta myöhemmin kävi ilmi, että poika oli jo vuosia ollut lääkehoidossa mielen terveysongelmiensa vuoksi. Suomeen tultua poika oli ajatellut, että ongelmat olivat johtuneet vain ympäristöstä ja jätti lääkityksen pois, mikä pikkuhiljaa johti mielen terveysongelmiin. Poika vietiin Belgiaan viikkojen sairaalassaolon jälkeen hoitajan saattamana. Auttajan tilanne oli lähinnä puun ja kuoren välissä olemista, sillä tapaukseen uhrautui omaa vapaa-aikaa, mutta tilannetta ei voinut jättää hoitamatta. Muun korkeakoulun 'tuki' tällöin oli, että ei tällaisia asioita amanuenssin tarvitse hoitaa. Mutta kukaan muukaan ei asiaan olisi puuttunut.

Edellisessä tapauksessa muut eivät tuntuneet ensin oivaltavan, että opiskelijalla saattaisi olla mielen terveyshäiriöitä, vaan käytösmuutoksen arveltiin johtuvan hänen luonteestaan. Ongelmiin puututtiin vasta sitten, kun opiskelija muuttui väkivaltaiseksi. Aikaisempi asiaan puuttuminen ja opiskelijan kanssa keskustelu olisivat saattaneet vaikuttaa siihen, ettei häntä olisi tarvinnut pitää pitkiä aikoja sairaalassa. Näissä tapauksissa ongelman muodostaa se, että lähettäväkään korkeakoulu ei välttämättä ole tietoinen opiskelijan mielen terveysongelmista. Monissa maissa tällaiset ongelmat koetaan vielä häpeällisiksi eikä niistä puhuta perheen ulkopuolella, kuten esimerkkitapaus osoittaa.

Toisaalta myöskään vastaanottavan korkeakoulun henkilökunnalla ei nykyään ole paljonkaan aikaa perehtyä yksittäisten opiskelijoiden asioihin, vaikka tällainen ennaltaehkäisevä toiminta voisi auttaa monessa muussakin kriisitilanteessa. Tämän osoittaa erityisesti esimerkkitapauksen viimeinen lause: sitoutuneisuutta ulkomaisten opiskelijoiden asioiden hoitamiseen ei tällä osastolla ollut. Toivottavasti tilanne on kuitenkin muuttunut niin, ettei tämä enää ole yleinen kanta vastaavissa tapauksissa.

Toimintaohjeita:

- Puhu opiskelijan kanssa, kuuntele häntä.
- Kehota opiskelijaa ottamaan yhteyttä YTHS:öön, Ulkomaalaisten kriisi-keskukseen tai vastaavaan paikalliseen mielenterveysjärjestöön.
- Jos tilanne oppilaitoksessa vaatii asiaan puuttumista, konsultoi YTHS:n mielen-terveyspalveluita.
- Ota yhteyttä opiskelijan vanhempiin, jos kyseeseen tulee esim. opiskelijan paluu kotimaahan. Suurlähetystöstä voidaan mahdollisesti auttaa, jos vanhemmat/sukulaiset eivät ole tavoitettavissa.
- Ennaltaehkäisyä: tutorien koulutus ja myöhemmin säännöllinen yhteydenpito sekä ulkomaisten opiskelijoiden että tutorien kanssa.

5.2. Sairastapaukset

Yllättävät sairastapaukset voivat kohdata opiskelun aikana ketä tahansa. Niin myös vaihto-opiskelijoiden kohdalla kannattaa varautua mahdollisiin sairastumisiin. Tapaukset voivat olla ohimeneviä tai sitten pitemmän ajan kuluessa kehittyneitä sairauksia, jotka kaikki poikkeuksetta vaativat lääkärin konsultointia tai sairaalassa-oloa.

Esimerkkitapaus 1:

[...] eurooppalainen naispuolinen vaihto-opiskelija sairastui; hänellä todettiin yllättäen vakava sairaus, jonka kanssa opiskelija joutuu elämään koko lopun elämänsä. Tilanne vaati pariin otteeseen muutamien viikkojen sairaalassaolon. Koska opiskelija oli EU-kansalainen, hänen sairaalamaksunsa pysyivät kohtuuden rajoissa. Sen sijaan kohtuullisen mielentilan ylläpitäminen hänen tilanteessaan oli vaativaa sekä opiskelijatovereille että kv-yksikölle. Opiskelijatoverit – sekä suomalaiset että ulkomaalaiset – pitivät kiitettävästi yllä yhteyttä sairastuneeseen opiskelijaan. Kv-yksikkö joutui pitkään keskusteluihin opiskelijan kanssa asian ilmoittamisesta opiskelijan perheelle kotimaassa samoin kuin kotiyliopistolle. Itse sairastumisen ohella lisähankaluutena oli se, että opiskelijan kotimaassa ”tämä on vain vanhojen ihmisten tauti, ei sitä nuorella esiinny”. Myöhemmin kv-yksikkö myös piti yhteyttä ja tapasi tervehdyskäynnille saapuneet opiskelijan vanhemmat. Kv-yksikkö hankki opiskelijalle yhteydet Suomessa toimivaan samaan sairauteen sairastuneiden potilaiden järjestöön ja tuki opiskelijaa siinä yhteydessä mm. kieliongelmissa. Opiskelijalle myös pyrittiin hankkimaan muita yhteyksiä ja tapaamisia opiskelujen ulkopuolelta.

Esimerkkitapaus 2:

Toisena opiskeluvuonna opiskelukaverit alkoivat huolestua tytön jaksamisesta [...]. Tyttö sai erityishuomiota osakseen mm. esityksessä, jossa juuri hänen laihuutensa nousi valokeilaan. Esityksissä ja harjoituksissa tytön huono vointi lopulta huomioitiin vakavana tilanteena. Hän ei enää syönyt eikä pysynyt

toisten tahdissa. [...] Laitoksen silloinen johtaja sai tytön menemään YTHS:n lääkäriin. Olin puhunut tilanteesta YTHS:n kanssa. Mitään tietoja YTHS ei voinut tietenkään sairaudesta antaa, mutta päädyimme sellaiseen ratkaisuun, että tyttö menettää opiskeluoikeutensa väliaikaisesti, kunnes on käynyt YTHS:ssä hakemassa lääkärintodistuksen paremmasta kunnostaan. Tyttö itse ei koskaan myöntänyt sairastavansa anoreksiaa. Se teki asian äärimmäisen vaikeaksi. Tyttö lähti kuitenkin pariaksi vuodeksi kotiinsa ja palasi sitten tervehtyneenä suorittamaan kandidaatin tutkinnon. Reaktio korkeakoulun sisällä oli tavaton huoli [...]. Asiasta pysyttiin kuitenkin aika lailla vai – opintopalveluissa ja laitoksella sairaudesta tiedettiin, mutta asiaa ei levitelty. Opiskelijatoverit ottivat helpottuneena vastaan tiedon siitä, että asia on hoidossa. Myöhemmin joskus on toivottu ns. korkeakoulupsykologia, mutta siihen ei ole ryhdytty. Syömishäiriöistä on puhuttu varsin avoimesti korkeakoulussa – niitä esiintyy jonkin verran. [...] Jos tällaista tapahtuisi nyt, toimisimme varmaan nopeammin. Laitoksen väkeä osattaisiin tukea selkeämmin ja apua haettaisiin myös ulkopuolelta. YTHS oli loistava yhteistyökumppani.

Molemmat tapaukset ovat esimerkkejä pitkäaikaisesta sairaudesta. Kummassakin henkinen paine on ollut erityisen suuri: ensimmäisessä tapauksessa kulttuuri-eroihin perustuva peittelyn halu opiskelijan taholta ja toisessa tapauksessa olemassa olevan sairauden kieltäminen. Tällaiset tapaukset vaativat osallisilta hyvin paljon herkkyyttä ja hienovaraisuutta; toisaalta liian optimistinen ei saa olla, jottei opiskelija saa väärää käsitystä omasta tilanteestaan.

Ensimmäisessä esimerkkitapauksessa mainitaan, että opiskelijan kanssa oli keskusteltu pitkään siitä, ilmoitetaanko tapahtuneesta hänen vanhemmilleen. Sosiaali- ja terveysministeriön www-palvelussa annetaan seuraavaa tietoa potilaan oikeuksista: ”Potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot on pidettävä salassa. Hoitohenkilöstö ei saa antaa niistä tietoa sivullisille ilman potilaan kirjallista suostumusta. Sivullisiksi katsotaan muut kuin potilaan hoitoon hoitoyksikössä osallistuvat henkilöt. Omaiset katsotaan myös sivullisiksi. Jos potilas ei pysty päättämään hoidostaan, omaisille annetaan kuitenkin tarvittavat tiedot, jotta potilaan tahto saadaan selvitettyksi. Tajuttoman potilaan lähiomaiselle tai muulle läheiselle annetaan tieto potilaan joutumisesta hoitoon ja hänen terveydentilastaan, ellei ole syytä olettaa potilaan tajuissa ollessaan kieltävän sitä. Joissakin harvoissa poikkeustapauksissa potilaan oikeutta tietojen saantiin ja potilasasiakirjojen tarkistamiseen voidaan rajoittaa, jos tietojen saamisen katsotaan vaarantavan vakavasti hänen terveytensä tai henkensä.” (STM, <http://www.vn.fi/stm/index.htm>) Jos opiskelijan vanhemmille ilmoittaminen tai opiskelijan kotiin lähettäminen on tarpeellista, se on pystyttävä perustelevaan järkeenkäyvästi, jotta opiskelija pystyisi ymmärtämään sen, mikä on hänelle parhaaksi. Kotimaahan palaaminen voidaan joissain kulttuureissa kokea epäonnistumisena, minkä takia opiskelija on hyvä saada vakuuttuneeksi opintojen jatkamismahdollisuudesta tervehtymisen jälkeen.

Kanssaopiskelijoiden tuki on sairastuneelle opiskelijalle erityisen tärkeää, kuten molemmat esimerkkitapaukset osoittavat. Lähiomaisten ei ole aina mahdollista saapua paikan päälle, mutta potilas tarvitsee paljon henkistä tukea ja sitä on hänelle järjestettävä. Ystävien vierailut sairaalassa ja yhteydet erilaisiin yhdistyksiin ovat kullannarvoisia.

Toimintaohjeita:

- Keskustele opiskelijan kanssa hänen sairaudestaan avoimesti. Jätä kuitenkin lääketieteelliset yksityiskohdat, ennusteet yms. lääkäreiden selitettäväksi.
- Ota yhteyttä YTHS:öön, terveyskeskukseen tai sairaalaan.
- Puhu asiasta opiskelijatovereiden/ystävien kanssa ja pyydä heitä pitämään yhteyttä ko. opiskelijaan.
- Keskustele opettajien kanssa opintojen mahdollisesta jatkamisesta.
- Ota yhteyttä opiskelijan vanhempiin/sukulaisiin kotimaassa tai kotiyliopistoon, mutta vain siinä tapauksessa että potilas itse niin haluaa.
- Ota selvää vakuutusasioista. Selvitä, riittävätkö opiskelijan rahat sairaalamaksuihin, lääkärinpalkkioihin ja korvaako vakuutus tai Kela kustannukset.
- Anna opiskelijalle samaa tautia sairastavien yhdistysten yhteystietoja tms.

5.3. Onnettomuudet

Onnettomuuksiin ei ole helppo valmistautua etukäteen. Tilanteet ovat yllättäviä ja voivat sattua missä tahansa: liikenteessä, opiskelijan asunnolla, koulun tiloissa, ekskursiolla yms. Kannattaa siis listata mahdolliset onnettomuudet ja vain varautua pahimpaan. Ulkomaalaiset eivät lisäksi tietenkään ole tottuneet suomalaiseseen terveydenhoitojärjestelmään, joten he saattavat hätäänntyä helposti, jos eivät tiedä mihin ottaa yhteyttä. Seuraava esimerkkitapaus on “läheltä piti” -tilanne, mutta antoi kv-yksikön henkilökunnalle oivan tilaisuuden käydä läpi toimenpiteitään ja tehdä tarkempia suunnitelmia vakavamman onnettomuuden varalle.

Esimerkkitapaus:

Joukko suomalaisia ja ulkomaisia opiskelijoita oli syystalvella matkalla yliopiston Transitin kyydissä alansa seminaariin lähikaupunkiin. Kuljettajana oli yliopiston henkilökuntaan kuuluva henkilö. Jäisellä tiellä kuljettaja menetti auton hallinnan ja kulkuneuvo suistui tien oheen, matkustajat (ilman turvavöitä) lentelivät ympäriinsä kulkuneuvon sisällä saaden jonkin verran kolhuja. Paljon hyvää onnea oli kuitenkin mukana. Lisäksi oli päiväsaika, vauhti nopeusrajoitusten puitteissa, eikä alkoholilla ollut osuutta tapahtuneeseen. Matkustajat vietiin tarkastettaviksi läheiseen terveyskeskukseen; kukaan ei joutunut jäämään hoitoon. Eräs naispuolinen ulkomaalaisopiskelija joutui kuitenkin selkäkipujen johdosta käymään myöhemmin tarkastuksissa vielä useita kertoja. Mitään varsinaista vammaa ei kuitenkaan löytynyt. YTHS:öön oltiin luonnollisesti myös yhteydessä, ja jotkut opiskelijat kävivät siellä tarkastuksissa. Kaikki kyydissä olleet opiskelijat ilmaisivat ensikädessä suuren myötätuntonsa kuljettajana ollutta henkilöä kohtaan ja huolensa hänen mahdollisista syllisyudentunteistaan. Koska onnettomuudessa oli mukana useita opiskelijoita, sekä suomalaisia että ulkomaalaisia ja koska kukaan ei saanut pahoja vammoja eikä myöskään opiskelijoille tullut taloudellisia seuraamuksia, niin asiasta oli 'helppo' keskustella jälkepäin (sekä mukana olleet keskenään ryhmänä että laitoksen ja kv-yksikön henkilökunnan kanssa). Nämä keskustelut olivat mukana olleille opiskelijoille tärkeitä.

Edellisessä tapauksessa ei onneksi käynyt pahemmin, mutta se antaa silti aihetta pohdiskeluun. Ensimmäiseksi kiinnittää tietysti huomiota se, että matkustajien turvavyöt eivät olleet kiinni, vaikka oli talvinen ja jäinen keli. Suomalaisten osantottajien olisi ainakin luullut ymmärtävän liikenteen vaarat tuolla kelillä ja opastavan ulkomaisia opiskelijoita. Lääkärintarkastukset hoituivat tehokkaasti. Tässä käy selkeästi ilmi myös tapausten jälkihoidon tarpeellisuus. Kuljettajan syyllisyydentunnot olisivat varmaan olleet vielä pahemmat, jos joku osallistujista olisi vammautunut pysyvästi tai jopa kuollut.

Toimintaohjeita:

- Ota tarpeen vaatiessa yhteyttä hätäkeskukseen, jossa tilanne arvioidaan ja annetaan toimintaohjeita.
- Ota yhteyttä terveyskeskukseen/sairaalaan, jos siihen on tarvetta.
- Keskustele asiasta ko. opiskelijan/opettajien kanssa.
- Ota yhteyttä opiskelijan vanhempiin/sukulaisiin kotimaassa, jos tilanne niin vaatii ja jos potilas antaa suostumuksensa.
- Selitä ulkomaisille opiskelijoille käytäntö hätätilanteissa ja anna heille hätänumerot.
- Onnettomuudet eivät välttämättä tule heti kv-yksikön tietoon. Ulkomaisten opiskelijoiden ystäviltä saadut tiedot ovat tässä mielessä tärkeitä.
- Tarkista vakuutukset!

5.4. Kuolemantapaukset

Ulkomaisten opiskelijan kuolemantapaukset ovat vielä onneksi olleet hyvin harvinaisia Suomessa. Kuolemantapauksiin liittyy monenlaisten vaikeiden tilanteiden selvittelyä ja asioiden järjestelyä.

Esimerkitapaus:

Kaksi työtoveriani oli juuri keskustelemassa puhelinsoitosta, jonka mukaan eräs Suomeen syksyllä tullut vaihto-opiskelijamme oli kuollut. Puhuttiin alkoholista ja hukkumisesta. Kyseessä oli miespuolinen puolalainen opiskelija. Tiedekunta oli saanut kuulla tapahtuneesta poliisilta. Myös laitoksen kv-vastaava oli tässä vaiheessa tietoinen asiasta. Päätimme kertoa asiasta kv-yksikön henkilöstölle mutta alkuvaiheessa ei vielä muille. Poliisi oli kysynyt tiedekunnan kv-sihteeriltä vain opiskelijan tietoja. Tämän jälkeen soitin poliisille, josta kyettiin vahvistamaan tieto kuolemantapauksesta. Kovin paljon yksityiskohtia ei herunut, koska asia oli poliisin mukaan ”sukulaisjulkinen”. Ruumiinavausta ei oltu tehty ja sen parin viikon kuluessa saatavia tuloksia ei kuulemma kerrotaisi minulle tai muille ulkopuolisille.

Puhuin asiasta esimiehen kanssa ja päädyimme siihen, että pitäisimme tiedon ensin melko lailla yksikkömme sisällä. Kertoisimme asiasta rehtorille ja kysyisimme hänen kantaansa. Rehtori korosti matalaa profiilia ja sitä, ettei ole meidän asiamme liiemmästi tiedottaa asiasta. Lähetystö oli tiedottanut asiasta opiskelijan vanhemmille.

Vakuutusasian tiimoilta soitin ylioppilaskuntaan kv-sihteerille ja kerroin tapahtuneesta ja kysyin vapaaehtoisen tapaturmavakuutuksen mahdollisesta vaikutuksesta. Kävi ilmi, ettei opiskelija ollut ottanut tällaista vakuutusta. Päätimme korostaa vapaaehtoisten vakuutusten merkitystä tulevissa infoissamme. Koska kyse oli Sokrates-opiskelijasta, ilmoitin asiasta myös CIMOon.

Useat opiskelijat ottivat yhteyttä. He kyselivät yksityiskohtia, joita minulla ei siis ollut ja tiedustelivat muistotilaisuudesta sekä olivat huolissaan ruumiin pääsemisestä takaisin Puolaan! Pari tiedekunnan kv-sihteerii oli myös kuullut viljejä huhuja, jotka pahimmillaan saivat salaliittomaisia mitasuhteita. Päätin lähettää kaikille tiedekuntien kv-sihteeireille viestin, jossa kerroin tapauksesta. Soitin vielä varmemmaksi vakuudeksi ulkomaalaisten kriisikeskukseen kysyäkseni neuvontapsykologin neuvoa. Hän jutteli kanssani ja kehotti järjestämään yliopiston puolesta jonkin tilaisuuden, koska se saattaisi auttaa opiskelijoita surutyössä.

Olin opiskelijoilta kuullut, että he olivat järjestämässä katolista messua, ja päätin, että ennen tuota messua järjestäisin hiljentymistilaisuuden sitä haluaville. Tilaisuus oli koruton ja pidin aluksi pienen puheenvuoron, jonka jälkeen ihmiset kirjoittivat nimensä adressiin. Se lähetettiin myöhemmin surunvalittelun kanssa pojan äidille Puolaan. Soitin myös opiskelijan kotiyliopistoon, jossa tiedettiin jo asiasta omaisten kautta.

Kyseinen tapaus pysähdytti asianosaiset miettimään vastuunottoa kriisitilanteista ja etenkin niistä tiedottamista. Opiskelijan kuolema oli erittäin valitettava asia, mutta ensimmäinen tällainen tapaus paljasti vääjäämättä hallinnon valmistautumattomuuden. Vaikka korkeakoululla ei olisikaan täydellistä kriisinhallintastrategiaa, kv-yksikön sisällä olisi hyvä päättää, kenellä on vastuu asioiden hoidosta, yhteydenpidosta viranomaisiin, lähetystöön ym. sekä tiedottamisesta ainakin talon sisällä.

Kriisiin liittyvässä tiedottamisessa täytyy ottaa huomioon eri kohderyhmiä: rehtori, kv-yksikön työntekijät, tiedekuntien/laitosten kv-vastaavat, viranomaiset, kuolleen opiskelijan omaiset, kanssaopiskelijat, kotiyliopisto jne. Edellä kuvatussa tapauksessa ehti kulua viikon verran aikaa, ennen kuin siitä tiedotettiin yliopiston sisällä tiedekuntien kv-sihteeireille, minkä vuoksi nämä olivat hyvinkin epätietoisia asioiden tilasta. Epävarmuus korostui etenkin silloin, kun muut opiskelijat kävivät kyselemässä tapahtumista. Kriisiviestinnässä täytyy olla hyvin tarkkana. Kohderyhmiä on monta, joten viestin muoto vaihtelee. Sanoman sisällön täytyy kuitenkin olla sama, jottei synny väärinkäsityksiä, syytöksiä asioiden salailusta tms.

Kuolemaan suhtaudutaan eri maissa ja uskontokunnissa eri tavalla. Jotkut uskonnot kieltävät esimerkiksi ruumiinavauksen, joka länsimaissa on yleinen tapa kuolinsyyn selvittämiseksi. Näistä asioista on hyvä keskustella samasta maasta kotoisin olevan tai samaa uskontokuntaa edustavan henkilön kanssa.

Ruumiinavaukset, yhteydenpito poliisin ja suurlähetystön kanssa, ruumiinlennättäminen kotimaahan hautausta varten, muistotilaisuuden pito ym. ovat käytännön asioita, joiden selvittelyyn saattaa kulua hyvinkin paljon aikaa muiden töiden ohella. Kaikkea ei tarvitse eikä pysty itse selvittämään, joten kannattaisikin jo etukäteen ottaa asioista selvää pahimman varalta ja olla yhteydessä viranomaisiin ja suurlähetystöihin, jotka usein ottavat vastuulleen näiden asioi-

den hoitamisen. Vakuutukset ovat tässäkin tilanteessa erityisen tärkeitä, sillä esim. ruumiin kuljetus kotimaahan voi olla kallista.

Omaisille ilmoittamisesta huolehtii yleensä opiskelijan kotimaan lähetystön tai konsulaatin edustaja. Jos vain mahdollista, suruviestin toimittaminen onkin syytä jättää heille. Kohteliasta kuitenkin olisi suruviestin toimittamisen jälkeen ottaa yhteyttä vanhempiin, esittää omat ja oppilaitoksen surunvalittelut ja kertoa toimivansa oppilaitoksen puolesta opiskelijan asioiden hoidossa yhteyshenkilönä. (Varmista ensin, että omaisille on todella jo ilmoitettu!) Omaisilla voi olla jotain toivomuksia esimerkiksi muistotilaisuuden järjestämisestä tai opiskelijan tavaroiden palauttamisesta.

Muistotilaisuuden järjestäminen on kaunis tapa, kuten esimerkkitapauksessakin oli tehty. Näin kuolleen opiskelijan ystävät, opettajat ym. voivat kokea osallistuvansa. Muistotilaisuus on heille hyvää jälkihoitoa keskustelujen lisäksi.

Toimintaohjeita:

- Keskustele asiaa hoitavan poliisin kanssa, mitä tapahtuneesta voi kertoa kyselijöille.
- Järjestä keskustelutilaisuuksia; YTHS:n mielenterveyspalveluista voi pyytää kriisiapua.
- Ota huomioon eri uskontojen suhtautuminen kuolemaan ja siihen liittyviin käytännön asioihin.
- Pidä yhteyttä sairaalan, hautausseuran, kotiyliopiston ym. kanssa.
- Järjestä muistotilaisuus yhdessä opiskelijoiden ja opettajien kanssa.
- Huolehdi nimien keräämisestä adressiin ja omaisten muistamisesta korkeakoulun taholta.
- Vakuutukset.
- Keskustele suurlähetystön edustajan kanssa ruumiin kuljetuksesta, omaisille ilmoittamisesta jne.
- Ota huomioon, että joissakin tapauksissa tietoa kuolinsyystä ei ole tarpeen levittää eteenpäin.

5.5. Opintojen eteneminen

Vaikeuksia opintojen etenemisessä saattaa tulla eteen etenkin tutkintoa suorittaville ulkomaisille opiskelijoille. Lyhytaikaisten vaihto-opiskelijoiden ensisijaisena tavoitteena ei aina välttämättä ole mahdollisimman monen opintoviikon saalistaminen vaan hauskan pitäminen, uusiin ihmisiin ja kulttuureihin tutustuminen sekä kielitaidon kartuttaminen.

Opintojen etenemiseen tai paremminkin etenemättömyyteen saattavat vaikuttaa monet seikat. Tässä käsikirjassa lueteltujen tapausten lisäksi ongelmat maahanmuuttoviranomaisten kanssa, opiskelijan kotimaassa vallitseva tilanne (sota, huoli omaisista, poliittiset tai uskonnolliset vainot), opiskelijan mukana seuranneitten perheenjäsenten tai kotimaahan jääneiden omaisten terveydellinen tai taloudellinen tilanne, oma taloudellinen tilanne ja työnteko jne. voivat viivästyttää opintoja.

Käsikirjan aineiston koontivaiheessa emme saaneet varsinaista tapauskuvausta tällaisista tilanteista, mutta osa muista esimerkkitapauksista on saatta-

nut sisältää myös opintojen etenemiseen liittyviä ongelmia, esimerkiksi pitkällisen sairauden yhteydessä. Joissakin tapauksissa ulkomaiset tutkinto-opiskelijat eivät edes välttämättä tule puhumaan asioistaan kv-henkilöstön kanssa vaan selvittävät ne omassa yhteisössään. Jos korkeakoulun laitoksilla aletaan yleisestikin tutkia tarkemmin opintoviikkojen kertymistä ja siinä yhteydessä myös syitä opiskelun verkkaiselle tahdille, voidaan joutua selvittämään myös opiskelijoiden motiiveja. Tämä saattaa olla jossain muodossa vielä edessä, kun korkeakoulujen on pystyttävä täyttämään asetetut tulos- ja tutkintotavoitteet valtion tai muun opintojen rahoituksen takaamiseksi.

Opintojen etenemisvaikeuksien takana voi olla niin monenlaisia syitä, että opiskelijan tullessa keskustelemaan ongelmistaan pitää vain toimia tapauskohtaisesti. Joitakin yleisiä neuvoja voidaan toki antaa:

- Selvitä rauhallisesti, mistä asiassa on kysymys.
- Älä ota tuomitsevaa kantaa vaan pyri selvittämään eri vaihtoehtoja.
- Ota yhteyttä laitokseen ja selvitä opintojen suorittamismahdollisuuksia.
- Ohjaa opiskelija tapauskohtaisesti ao. asiantuntijan puheille.

5.6. Raskaus

Odottamaton raskaus kääntää usein opiskelijan asiat pääläelleen. Suunnitellusta raskaudesta ei yleensä muodostu tuleville vanhemmille kriisitilannetta, mutta ei-toivotun raskauden ollessa kyseessä epävarmuus monestakin asiasta kalvaa mieltä. Varsinkin jos isästä ei ole tietoa tai hän ei halua ottaa vastuuta tapahtuneesta, saattaa tuleva äiti jäädä aivan yksin miettimään tilannettaan. Tällöin hän voi tulla kertomaan tapahtuneesta jollekin laitoksen tai kv-yksikön henkilökuntaan kuu-luvalle. Tulevaisuus on opiskelijalle sillä hetkellä suuri kysymysmerkki, kun pitää ottaa huomioon opintojen jatkuminen, taloudellinen tilanne, omat arvot, lapsen isän ja oman perheen mahdollinen suhtautuminen raskauteen jne. Tällaisessa tilanteessa pitäisi pystyä olemaan täysin objektiivinen, jottei tahtomattaankaan ohjaa opiskelijaa hänen kannaltaan väärään ratkaisuun ja jottei saa niskaansa opiskelijan syytöksiä myöhemmin, kuten seuraavassa tapauksessa oli käynyt.

Esimerkkitapaus:

Tapaus alkoi siitä, kun puolalainen tyttö pyysi amanuenssin apua lääkäriin pääsyn järjestämisessä. Kävi ilmi, että tyttö oli raskaana ja ettei hän tiennyt mitä tehdä. Amanuenssi alkoi selvittää tytön mahdollisuuksia synnyttää tai saada raskauden keskeytys Suomessa. Koska hän ei vaihto-opiskelijana voinut saada Kela-korttia eikä täten kuulunut suomalaisen terveydenhuollon piiriin, synnytys Suomessa ei ollut mahdollista. Amanuenssi lupasi tukea tyttöä, olipa hänen päätöksensä mikä tahansa. Tyttö päätyi raskauden keskeytykseen. Koska YTHS:n palvelut eivät korvaa raskauden keskeytystä, oli seuraava ongelma hoidon rahoitus. Amanuenssi soitti jopa sosiaali- ja terveysministeriöön saadakseen tietoa Suomen ja Puolan välisistä sopimuksista – niitä ei ole terveydenhuollon alalla. Naistenklinikan hintahaitari raskauden keskeytyksestä oli melko epämääräinen, 2 000–5 000 markkaa. Tällainen epämääräinen hoidon kustannus oli lähes katastrofi kohtuullisen varattomalle opiskelijatytlle. Poikaystävä joutui myymään Puolassa omaisuuttaan saadakseen rahoituksen järjestymään – hinta oli lopulta 3 000 mk. Tytön

ongelmat olivat moninkertaiset: katolilaisena hän ei voinut kertoa tilanteestaan vanhemmilleen, jotka eivät olisi hyväksyneet raskaudenkeskeytystä. Lisäksi hän oli saanut opiskeluaan varten stipendin, eikä hän voinut kertoa mitään stipendin myöntäneelle tahollekaan apurahan menettämisen pelossa. Lopuksi tyttö alkoi syyttää amanuenssia siitä, ettei tämä ollut tarpeeksi tukenut häntä ja että hän oli siksi päätynyt raskauden keskeytykseen.”

Kyseinen tapaus on ollut hyvin monisyinen. Opiskelijalla oli ongelmia hoidon rahoituksen kanssa. Lisäksi hän pelkäsi stipendin menettämisestä sekä vielä uskonnosta johtuen vanhempiensa suhtautumista asiaan. Amanuenssi on ollut hyvin vaikean tehtävän edessä. Jos itsestä tuntuu siltä, ettei ole varma omasta objektiivisuudestaan, kannattaa ohjata opiskelija asiantuntijan puheille.

Ulkomaiset opiskelijat eivät voi saada Kela-korttia, sillä heidän opiskelunsa katsotaan tilapäiseksi oleskeluksi Suomessa riippumatta siitä, ovatko he vaihto-opiskelijoita vai suorittavatko he kokonaista tutkintoa. Suomeen muuttavan henkilön voidaan katsoa kuuluvan suomalaisen sairausvakuutuksen piiriin, jos hänen tarkoituksenaan on jäädä vakinaisesti asumaan Suomeen esimerkiksi työn takia. EU/ETA-maiden kansalaisilla sekä niiden maiden kansalaisilla, joiden kanssa Suomi on tehnyt sosiaaliturvasopimuksen, on kuitenkin oikeus saada välitöntä sairaanhoitoa Suomessa. Synnytys Suomessa olisi siis myös puolalaiselle mahdollista, mutta hän joutuisi itse maksamaan kaikki maksut.

Epävarmuus synnytyksen ja lapsen hoidon rahoituksesta sekä toisaalta katolilaisten jyrkkä suhtautuminen aborttiin ovat varmastikin lisänneet opiskelijan päätöksenteon vaikeutta. Esiaviollisten suhteiden tuomitseminen katolisessa uskonnossa on saattanut vaikuttaa opiskelijan päätökseen raskauden keskeyttämisestä. Suomalainen yhteiskunta suhtautuu nykyään aika liberaalisti avioliiton ulkopuolella syntyneisiin lapsiin ja yksinhuoltajuuteen, mutta näin ei ole katolisissa yhteiskunnissa. Amanuenssi ei ehkäpä ole sittenkään ollut oikea henkilö neuvomaan opiskelijaa. Voidaan lisäksi olettaa, ettei tyttö ollutkaan kypsä tekemään itsenäistä ratkaisua ja kantamaan siitä vastuuta vaan oli sen takia myöhemmin päätenyt syyttämään amanuenssia tuen puutteesta. Mitenkähän on tässä tilanteessa ollut amanuenssin sielunhoidon tarve?

Toimintaohjeita:

- Ohjaa opiskelija YTHS:n terveydenhoitajan puheille.
- Ota selvää eri uskontokuntien neuvontapalveluista.
- Keskustele opiskelijan kanssa eri mahdollisuuksista (synnytys, abortti, adoptio). Selvitä sairaalasta niihin liittyvät maksut ja Kelasta korvauskäytäntö.
- Opiskelija itse päättää, kenelle tapahtuneesta kerrotaan.
- Ota selvää kuluista, vakuutuksista sekä opiskelijan oikeudesta sairaanhoitoon.

5.7. Pahoinpitelyt

Suomessa on viime vuosina tullut runsaasti esiin tapauksia, joissa ulkomaalainen henkilö on joutunut rasistisen hyökkäyksen kohteeksi. Syrjintää ja rasismia esiintyy ulkomaalaisten kokemusten mukaan kaikilla tasoilla konkreettisesta kärsimisestä asiainhoidon hankaloittamiseen virastoissa. Syrjintä tuntuu kohdistuvan erityisesti tummaihoisiin ulkomaalaisiin, joille on helppo huudella ka-

dulla. Syrjintä on lisääntynyt etenkin laman aikana, jolloin suomalaiset kokivat ulkomaalaiset tungetteliaina, jotka vievät heidän työpaikkansa ja elävät suomalaisten verorahoilla. Tällainen suhtautuminen on kuitenkin hyvin pintapuolista, sillä huomauttelijoiden tiedot ulkomaalaisten taustoista, koulutuksesta, ammattitaidosta jne. ovat usein rajallisia. Myös ulkomaisia opiskelijoita saatetaan nimitellä, tönä, jopa pahoinpidellä, kuten seuraavista esimerkkitapauksista käy ilmi.

Esimerkkitapaus 1:

Amerikkalainen (valkoihoinen) vaihto-opiskelija oli palaamassa ystävänsä kanssa kävelen paikallisesta diskosta kaupungin keskustan läpi asunnolleen. Matkan varrella ystävykset pysähtyivät ostamaan syötävää nakkikioskilta, jossa joutuivat sanaharkkaan suomalaisen nuoren miehen kanssa. Suomalainen lähti kaveriensa kanssa autolla seuraamaan opiskelijoita, tavoitti heidät, otti auton takakontista käteensä rengasraudan ja lähti ajamaan takaa opiskelijoita, jotka painelivat juosten karkuun. Amerikkalaisopiskelija kompastui, kaatui maahan, ja suomalainen takaa-ajaja humautti rengasraudalla maassa makaavaa, jonka onnistui suojata kasvonsa käsivarsillaan. Heiluva rauta kuitenkin osui opiskelijan kyynärpäähän, joka murtui. Seurauksena oli muutama päivä keskussairaalassa, jossa kyynärpää leikattiin, naulattiin paikoilleen ja kipsattiin. On todennäköistä, että kyynärpään liikkuvuus palautuu täysin ennalleen. Poliisi sai syyllisen kiinni seuraavana päivänä, ja hän on tunnustanut tekonsa. Tapahtuma on selkeä väkivaltarikos. Oikeutta on jo istuttu ja syyllinen on tuomittu ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja vahingonkorvauksiin, mutta päätöksestä on valitettu, ja prosessi siis jatkuu.

Esimerkkitapaus 2:

Joukko espanjalaisia opiskelijoita oli opettajansa kanssa viettämässä iltaa pubissa. Heidän hauskanpitonsa oli ilmeisesti ärsyttänyt paikallisia skinejä, ja yhtä miespuolista opiskelijaa lyötiin kaljalasilla kasvoihin hänen mennessään miestenhuoneeseen. Hänelle tuli avohaavoja kasvoihin. Poliisit kutsuttiin paikalle ja ambulanssi vei opiskelijan tikattavaksi. Espanjalaiset järkyttyivät poliisin suhtautumisesta. Heidän mielestään poliisit naureskeliivat tapahtuneelle ja kysyivät, pitäisikö heidän alkaa opiskella espanjaa, koska skinien ja espanjalaisten välillä on niin paljon ongelmia. Opiskelijat ottivat asiasta yhteyttä omaan espanjalaiseen koordinaattoriinsa, suomalaisen korkeakoulun kv-toimistoon, opiskelijayhdistykseen ja Espanjan suurlähetystöön. Opiskelijayhdistys teki tapauksesta lehdistötiedotteen, joka johti artikkelin ilmestymiseen paikallislehdessä. Asiaa käsiteltiin koulun johtoryhmässä. Lisäksi otettiin yhteyttä kaupunginjohtajaan ja poliisiin. Varajohtaja ja kv-koordinaattori olivat myös yhteydessä espanjalaisen yliopiston koordinaattoriin. Espanjalaiselle opiskelijalle lähetettiin kotiin kukkakimppu.

Molemmat tapaukset vaativat sairaalassa käyntiä, yhteydenottoa poliisiin ja opiskelijan kotiyliopistoon. Toisessa tapauksessa asian käsittely johti oikeustoimiin, joten lakimiehen hankkiminen osoittautui tarpeelliseksi. Opiskelijan päätettävissä on, haluaako hän kertoa tapahtuneesta omaisilleen.

Toinen tapaus johti asian käsittelyyn oppilaitoksen sisällä, paikallislehdissä ja keskustelutilaisuudessa, jossa oli läsnä opiskelijoita, kv-tutoreita, paikallinen

poliisi sekä Monikulttuurikeskus-hankkeen vetäjä. Tällainen yhteistyö on varmasti auttanut tapauksen käsittelyssä, ja asianosaiset ovat voineet tuntea, että heidän huolensa on otettu vakavasti ja että asialle todella halutaan tehdä jotain. Pahoinpidellyn opiskelijan kannalta olisi ehkä ollut suotavaa, että oppilaitoksen tervehdys olisi viety henkilökohtaisesti. Tapaus, niin ikävä kuin olikin, varmasti lähensi em. osapuolia ja sai aikaan tarvittavaa yhteistyötä paikallisella tasolla vastaavien tapausten ehkäisemiseksi. Korkeakoulun sisällä oli kuitenkin ilmennyt epäselvyyksiä tiedotusvastuusta, sillä aikaa ehti kulua ennen kuin korkeakoulun taholta otettiin yhteyttä ulkomaisen opiskelijan kotikorkeakouluun ja selvitettiin, mitä asian hyväksi oli tehty.

Kahden edellä mainitun tapauksen lisäksi saimme kuvauksia muistakin päällekkarkauksista. Näissä hyökkäys ei ollut ennakoitavissa vaan kyseessä on ollut tavallisen suomalaisen ohikulkijan silmitön, yhtäkkinen raivo. Hyökkäyksen kohteeksi joutuneita ulkomaisia opiskelijoita oli eniten järkyttänyt se, että muut paikalla olleet suomalaiset eivät olleet mitenkään reagoineet tapahtuneeseen vaan ainoastaan seuranneet pahoinpitelyä sivusta.

Toimintaohjeita:

- Keskustele uhrin kanssa, jotta tämä ottaisi yhteyttä poliisiin, lääkäriin yms.
- Järjestä tarvittaessa tapaaminen lakimiehen kanssa. Tarkista mahdollisuus kunnalliseen oikeusapuun.
- Ohjaa opiskelija asiantuntijan puheille.
- Järjestä keskustelutilaisuus.
- Ota yhteyttä vanhempiin ja kotiyliopistoon, jos opiskelija niin haluaa.
- Hoida mahdollinen yhteistyö lehtien kanssa (kuten esimerkkitapauksessa 2).
- Ennakoi mahdollinen rasismi ja henkinen syrjintä. Kerro niistä esimerkiksi ulkomaisten opiskelijoiden orientaatiossa.
- Väkivaltarikoksesta voi tehdä ilmoituksen poliisille uhri itse, tapauksen silminnäkijä tai kuka tahansa, joka on saanut teosta tiedon tai vihjeen. On tärkeää, että poliisi saa tiedon rikoksesta mahdollisimman pian.

Lisätietoa ja toimintaohjeita pahoinpitelyn uhrille löytyy poliisin [www-palvelusta \(http://www.poliisi.fi\)](http://www.poliisi.fi):

Jos joudut pahoinpitelyn uhriksi:

- Hakeudu hoitoon, jos olet välittömän hoidon tarpeessa.
- Tee ilmoitus pahoinpitelystä poliisille joko puhelimitse tai henkilökohtaisesti. Jos et itse pysty tekemään ilmoitusta, pyydä jotain toista henkilöä ottamaan yhteyttä poliisiin puolestasi.
- Turvaa todisteiden säilyminen siten, että tapahtumapaikka ja siellä mahdollisesti olevat jäljet pysyvät koskemattomina.
- Jos pahoinpitelijä on tuntematon, paina muistiin tai kirjaa tuntomerkit, kulkuväline ja kaikki muut seikat, joista pahoinpitelijä voidaan myöhemmin tunnistaa.
- Jos olet käynyt lääkärissä vammojesi vuoksi, pyydä lääkäriltä todistus vammojesi laadusta.
- Jos poliisi ei ole tullut heti tapahtumapaikalle ja todistajat saattavat poistua, kirjaa heidän henkilötietonsa tai pyydä heitä ilmoittautumaan poliisille.

Poliisi tutkii asian ja siirtää sen syyttäjän harkittavaksi. Syyttäjä ratkaisee, siirtyykö asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

5.8. Huumerikokset

Esimerkkitapaus:

Yliopiston kansainvälisten asioiden yksikköön otettiin yhteyttä poliisin taholta. Huumerikosetsivä kyseli yliopiston joidenkin vaihto-opiskelijoiden osoitteita. Kävi ilmi, että nuoret olivat ulkomaan matkansa aikana lähettäneet omalla nimellään suomalaiseseen opiskelija-asuntoonsa marihuanaa sisältäviä kirjeitä. Kv-henkilöt kävivät asiasta keskusteluja ao. opiskelijoiden kanssa, jotka tuntuivat olevan hyvin pahoillaan tapahtuneesta ja jopa pelkäsivät oleskelulupansa takia. Opiskelijoiden kotiyliopistoihin otettiin myös yhteyttä. Tapaukseen reagoitiin eri tavoin: toisesta yliopistosta arveltiin taustalla olevan vain kokeilunhalua, toinen yliopisto taas suhtautui asiaan hyvinkin vakavasti. Yhden opiskelijan äiti oli ottanut yhteyttä tapauksen johdosta ja ollut erittäin huolissaan.

Ulkomaisten opiskelijoiden tekemät huumerikokset Suomessa saattavat useinkin olla juuri edellä mainittua kokeilunhalua. Uskaliaisuus johtuu varmaankin suurelta osin tietämättömyydestä sen suhteen, miten ankarasti Suomen laki suhtautuu huumeiden hallussapitoon ja käyttöön. Suomen lain mukaan myös huumausaineiden valmistus, myynti, maahantuonti ja kuljetus ovat rangaistavia tekoja.

Kv-yksikölle tieto vaihto-opiskelijoiden huumeisiin sekaantumisesta saattaa tulla juuri ensin poliisilta. Kyseisessä tapauksessa ei opiskelijoille tullut mitään vakavia seuraamuksia, mutta yliopiston kv-yksikkö otti asian esille laajemminkin tiedotuksessaan. Ulkomaisille opiskelijoille lähetettiin tietoa Suomen huumelaista sähköpostilistan kautta. Tulevia opiskelijoita informoidaan opintoppaan ja orientaatiokurssin välityksellä.

Yllä olevassa esimerkissä oli otettu yhteyttä myös ulkomaisten opiskelijoiden kotiyliopistoihin. Tätä ei voida kuitenkaan pitää selkeänä toimintaohjeena tapauksessa kuin tapauksessa, sillä kyse on perimmältään opiskelijan oikeusturvasta. Yhteydenoton kotikorkeakouluun onkin siis oltava harkinnanvaraista ja tapauskohtaista.

Pahimmassa tapauksessa opiskelija jää koukuun Suomessa ollessaan tai on huumeiden käyttäjä jo saapuessaan Suomeen. Tällainen tilanne voi paljastua niin poliisiin kuin huolestuneiden ystävienkin kautta tai vaikkapa laiminlyötyinä opintoina. Asiasta kannattaa olla yhteydessä YTHS:n kanssa, varsinkin jos tilanne vaatii hoitoon ohjausta.

Toimintaohjeita:

- Ota yhteyttä poliisiin (jos tarpeellista), YTHS:öön ja sairaalan huumevieroitusyksikköön.
- Jaa ennakkotietoa Suomen huumelainsäädännöstä.

Lisätietoa ja toimintaohjeita saa poliisin www-palvelusta (<http://www.poliisi.fi>):

- Jos itselläsi tai läheiselläsi on huumausaineongelma:
Jos et pääse huumausaineista irti, pyydä apua. Mitä pikemmin hakeudut hoitoon, sitä paremmat mahdollisuudet sinulla on selviytyä ongelmastasi. Apua tarvitessasi ota yhteyttä oman kuntasi ammattiauttajiin, esimerkiksi lähimmän kunnan sosiaaliviraston tai terveyskeskuksen kautta. Myös vapaaehtoiset neuvontajärjestöt auttavat. Jos ystäväsi on jäänyt koukuun, rohkaise häntä hakemaan apua. Hoitoa on aina saatavana.
- Hätätilanteet
Hätätilanteessa soita poliisin hätänumeroon 10022 tai ota yhteys kotipaikkakunnan paikallispoliisiin tai terveyskeskukseen.
- Huumerikosvihjeet
Huumerikoksesta voi antaa vihjeen paikallispoliisiin vihjepuhelimiin tai tullin huumevihjepuhelimeen 9800-4600.
- Neuvonta
Neuvoja, opastusta ja tukea saa mm. seuraavista paikoista: Stakesista, Helsingin yliopistollisen keskussairaalan huumevieroitusyksiköstä sekä Irti huumeista ry:stä ja muista vapaaehtoisjärjestöistä.

5.9. Raiskaus tai raiskauksen yritys

Käsikirjan materiaalin keruuvaiheessa emme saaneet yhtään esimerkkitapausta, jossa ulkomainen opiskelija olisi raiskattu Suomessa. Tapauksia voi toki olla, mutta niistä ei välttämättä ole kerrottu kv-henkilöille saati sitten ilmoitettu poliisille. Raiskauksen kohteeksi joutuneelle kokemus on hyvin traumaattinen ja häpeällinen, joten asiasta saatetaan helposti vaieta.

Jos ulkomaisen opiskelijan raiskaus kuitenkin tulee ilmi, prosessin eteenpäin vienti vaatii tahdikkautta. Myös näissä tapauksissa kulttuurinen konteksti ohjaa uhrin käyttäytymistä, joten jos raiskauksen uhri haluaa ilmoittaa tapahtuneesta poliisille, hänen on tärkeää saada tuntea, että hänen yksityisyyttään suojellaan ja että häntä tuetaan. Joissain maissa myös vältellään yhteyden ottamista poliisiin esimerkiksi maan historian takia. Suomalaisen oikeuskäytännön selittäminen uhrille on oleellista, jos hän vie asian oikeuteen.

Toimintaohjeita:

- Kehota uhria ottamaan yhteyttä YTHS:n mielenterveyspalveluihin, poliisiin, rikosuhripäivystykseen, lääkäriin ym.
- Ota yhteys lakimieheen.
- Pidä yllä jatkuvaa keskusteluyhteyttä opiskelijan kanssa. Tuen antaminen on tärkeää.

Lisätietoa ja toimintaohjeita raiskauksen uhrille löytyy poliisin www-palvelusta (<http://www.poliisi.fi>):

- Tee rikoksesta heti ilmoitus poliisille.
- Älä pese itseäsi tai vaihda vaatteita, sillä rikosentekijästä mahdollisesti jääneet tahrat, karvat ja kuidut ovat tärkeitä todistuskappaleita.
- Paina mieleesi rikosentekijän tuntomerkit ja tapahtumapaikka. Jos olet ollut rikosentekijän autossa, paina mieleesi auton rekisterinumero, väri, merkki ja erityistuntomerkit. Jos joudut käymään lääkärissä, ennen kuin otat yhteyttä poliisiin, ilmoita selvästi joutuneesi raiskauksen uhriksi ja pyydä lääkärinä ottamaan tarvittavat näytteet. Poliisi ohjaa uhrin aina myös oikeuslääkärin tutkittavaksi, sillä tutkimus on tarpeen todisteiden saamiseksi.

Lisätietoja saa myös paikallispoliisilta ja kunnan sosiaaliviranomaisilta sekä kunnan yleisestä oikeusaputoimistosta.

5.10. Ryöstöt ja varkaudet

Ryöstöistä ja varkauksista ei tullut yhtään tapausesimerkkiä, mutta ne ovat tänä päivänä valitettavasti hyvinkin yleisiä. Ryöstöjen ja varkauksien selvittäminen kuuluu poliisille, joten sellaisen kohteeksi joutunutta opiskelijaa kannattaa kehottaa ottamaan yhteyttä poliisiin ja tekemään rikosilmoituksen. Poliisin tehtävänä on informoida rikoksen uhria hänen oikeuksistaan.

Poliisin www-palvelussa (<http://www.poliisi.fi>) kerrotaan, mitkä ovat poliisille tärkeitä tietoja rikostapauksissa:

- tarkka tapahtuma-aika ja -paikka
- onko tekijä paikalla vai poistunut
- tekijän nimi, jos se on tiedossa
- tekijän tuntomerkit (ikä, pituus, vartalo, kasvot, silmät, hampaat, puhe, kädet, liikkuminen, suunta, johon liikkui sekä liikkumistapa)
- minne päin ja miten tekijä pakeni
- tekijän vaarallisuus (aseistautuminen, mielentila, uhkaukset, alkoholin ja huumeiden käyttö jne.)
- ajoneuvon rekisterinumero ja muut tuntomerkit (merkki ja malli, väri, erityistuntomerkit)

6. Kirjallisuutta

Burak, Patricia A. (1995). Crisis Management in a Cross-Cultural Setting. NAFSA: Association of International Educators, 1987 (revised 1995).

Callan, Hilary (Ed.). Planning for Crisis. Proceedings of a Seminar Convened by the United Kingdom Council for Overseas Student Affairs. A UKCOSA Publication 1993.

Dyregrov, Atle (1993). Katastrofipsykologian perusteet. Suom. Tarja Teva. Tammer-Paino, Tampere, 1994.

Karhu, Matti (1999). Mediasuhteet. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1999.

Mistéil, Séan (1997). Viestintä työyhteisössä. Suom. toim. Matti Karhu. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1999.

Regester, Michael (1987). Kriisit hallintaan. Opas kriisiviestintään. Suom. Anneli Puukari. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1990.

Saari, Salli (2000). Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Otava, 2000.

Skoglund, Thomas – Olsson, Staffan (1995). Att lösa kriser i företag. Ekerlids Förlag, Stockholm, 1995.

Ullerø, Hélène (1995). Crisis across frontiers: impacts, readiness and response strategies for international educators. EAIE occasional paper 9.

Muita lähteitä:

Cornell Universityn aineistoa: ”Crisis Management: Suggested Guidelines”; ”University Protocol for Responding to Death of a Student”; ”Students in Distress, What to look for, what to do, A Guide for Faculty and Staff”.

Erfaringer fra når en utenlandsk student dør under studieopphold her. **Hélène Ullerøn ja Anne Karin Lien** muistiinpanoja. Oslon yliopisto.

Hanson, Lynne – Myles, Wayne. Risk and responsibility in study abroad. Artikkelit CBIE Research -lehdessä, 11/1997.

Henkinen tuki koulun kriisitilanteissa. Tietoa kriisisuunnitelman perustaksi. Helsingin opetusvirasto, 1996.

Managing exchanges: good practice in sending UK students abroad. UKCOSAn koulutusmateriaalia, 1999.

McCormack, Colin. Dealing with the Death of an International Student. Artikkelit UKCOSA Journalissa, tammikuu 1995.

Poliisin www-palvelu <http://www.poliisi.fi>

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön www-palvelu <http://www.vn.fi/stm/index.htm>

Vakaumuksen kunnioittaminen. Kirkon sairaalasielunhoidon keskus 1996.

Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön www-palvelu <http://www.yths.fi>

7. Liitteet

Liite 1 Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen kv-yhdyshenkilöille helmikuussa 1999 cimeoni- ja campo-sähköpostilistojen välityksellä lähetetty kysely

Kriisit pöydälle – miten toimia ulkomaalaisopiskelijoita kohtaavissa kriisitilanteissa?

Projektin tarkoituksena on kehittää kv-yksikköjen toimintavalmiutta ulkomaalaisopiskelijoiden kriiseissä. Tällaisissa tilanteissa yksikön henkilöstö saattaa joutua asemaan, jossa se on ulkomaalaisopiskelijan, -tutkijan tai -opettajan edustaja ja joskus jopa vastustaja. Vastuukysymyksistä saattaa tällöin tulla merkittäviä, koska tällaisissa tapauksissa kv-yksikkö joutuu usein ottamaan sellaisen roolin, jota yliopistolla ei yleensä ole. Kriisitilanteet ovat monimutkaisia ja vaativat sekä aikaa että nopeaa reaktiokykyä. Tämän projektin tavoitteena on tuottaa konkreettisia neuvoja siitä, kuinka kriisitilanteissa pitäisi tai voisi käyttäytyä ja kuinka niihin voi valmistautua.

Projektin toiminta etenee seuraavasti:

- 1) Kerätään mahdollisimman kattava tapausaineisto elävästä elämästä suomalaisissa korkeakouluissa.
- 2) Analysoidaan kerätty aineisto.
- 3) Analyysin ja muun aiheesta kerättävän tiedon avulla a) järjestetään pienimuotoista koulutusta ainakin seuraavilla CIMOn syyspäivillä ja b) tuotetaan kriisinhallinnan käsikirja.

Projektin aikataulu on seuraava:

- 1) tapausaineiston keruu: helmikuu 1999
- 2) aineiston kokoaminen ja analysointi: maaliskuuhuhtikuu 1999
- 3) yhteistyötahojen ja kriisinhallinnan materiaalien keruu ja kartoitus: maaliskuuhuhtikuu 1999
- 4) käsikirjan laatiminen kesä-syyskuu 1999
- 5) koulutus (syyspäivien yhteydessä ja muu mahdollinen koulutus): syyskuu 1999

Kriisinhallintaprojektin ensimmäistä vaihetta varten tarvitsemme tapauskuvauksia. Pyydämme mahdollisimman tarkkoja ja rehellisiä kuvauksia siitä, mitä esittämässänne tapauksissa oikein tapahtui. Myös epäonnistumiset ja väärät toimintatavat olisi tuotava esiin, sillä niistä voi oppia. Kaikki tapaukset käsitellään anonymineina. Niistä häivytetään viittaukset oppilaitoksiin ja henkilöihin.

Kriisit tulee ymmärtää tässä selvityksessä mahdollisimman laajasti ja niillä voidaan tarkoittaa esimerkiksi kuolemantapauksia, sairastumisia (ml. mielenterveysongelmat), rikoksia ja muita mahdollisia ongelmatilanteita kuten luntaamista tms., jotka vaikuttavat voimakkaasti selvityksen kohderyhmän olosuhteisiin ja joita kv-yksikkö joutuu selvittämään.

Pyydämme tekemään kriisitilanteesta mahdollisimman tarkan kuvauksen, jossa toivomme käsiteltävän mm. seuraavia asioita:

- millainen kriisi oli kyseessä
  - lyhyt kuvaus: ketä se koski, kansallisuus, sukupuoli, asiaan liittyvät tahot oppilaitoksen sisällä ja sen ulkopuolella, tapahtumien kulku
- ensireaktiot: miten kukin asianosainen reagoi ja kuinka kv-yksikkö reagoi
- tiedottaminen:
  - talon sisällä: hallinto, opiskelijat, opettajat
  - ulospäin: kotikorkeakoulu, tiedotusvälineet, opiskelijan kotijoukot yms.
  - kenellä vastuu tiedottamisesta
  - käytettiinkö aktiivista vai passiivista strategiaa
  - kuka tiedotti, kenelle ja milloin
- konkreettiset toimenpiteet
- ratkaisematta jääneet ongelmat
- mitä ulkopuolisia tahoja konsultoitin, käytettiin (ulkomaalaisten kriisikeskus, YTHS, jne.)
- kv-yksikön oman henkilöstön rooli ja toimenpiteet
- korkeakoulun johdon rooli ja toimenpiteet
- jälkihoito, esim. kv-yksikön tai opiskelijoiden “sielunhoito”
- pysyvämmät vaikutukset organisaation toimintaan (jos havaittavissa)
- mitä teitte oikein, mitä tekisitte nyt eri tavalla.

Kriisit pöydälle -projekti ei onnistu teoriassa, vaan siihen tarvitaan tapauskuvauksia todellisuudesta. Toivottavasti ehdit paneutua asiaan ja edesauttaa korkeakoulujen kv-henkilöstön ammatillista osaamista!

Liite 2

YTHS:n mielenterveyspalvelun toimintaohjeet

(YTHS:n www.palvelu <http://www.yths.fi>)

Ohjeita järkyttävän tapahtuman kokeneille ja heidän omaisilleen

Tämän ohjeen tarkoituksena on antaa onnettomuuden ja väkivallan uhreille ja heidän omaisilleen tietoja näihin tilanteisiin liittyvistä psyykkisistä reaktioista ja ohjata suhtautumista niihin. Nämä ohjeet koskevat sekä varsinaisten uhrien eli fyysisesti loukkaantuneiden tai “läheltä piti” -tilanteissa mukana olleiden reaktioita että heidän omaistensa ja läheisten ihmisten reaktioita.

Onnettomuudet, väkivallan kohteeksi joutuminen, itsemurhayritykset jne. aiheuttavat fyysisten vammojen lisäksi aina myös psyykkisiä tuntemuksia ja reaktioita sekä fyysisesti loukkaantuneissa että heidän omaisissaan ja läheisissä ihmisissä. Olennaista näiden reaktioiden ymmärtämisessä on se tosiasia, että me ihmiset emme reagoi pelkästään siihen, mitä todella tapahtui, vaan myös siihen, mitä olisi voinut tapahtua.

On täysin luonnollista ja tervettä kokea voimakkaitakin tunteita ja epäluonnollisilta tuntuvia reaktioita sekä tapahtuman yhteydessä että sen jälkeen. Nämä reaktiot noudattavat yleensä tiettyä lainmukaisuutta, vaikka ne vaihtelevatkin yksilöstä toiseen.

Onnettomuuden tai väkivallanteon tapahduttua ja ensiaputoimien aikana olo on voinut tuntua epätodelliselta, unenomaiselta. Jotkut ovat tunteneet voimakasta pelkoa ja järkytystä. Tyypillisiä ruumiillisia reaktioita ovat vapina, pahoinvointi, sydämen hakkaaminen ja viluttaminen tai hikoiluttaminen. Avuttomuuden ja periksi antamisen tunteet saattavat vallata mielen. Useimmiten kuitenkin pysytään itse onnettomuus- tai vaaratilanteessa rauhallisina ja järkytyksen tunteet tulevat vasta jälkeinpäin, kun tilanteesta on selvitty. Olennaista on tietää, että kaikki nämä reagoitavat ovat täysin normaaleja.

Tällaisilla tapahtumilla on tavallisesti myös tiettyjä jälkivaikutuksia, jotka saattavat kestää muutaman viikonkin tapahtuman jälkeen. Tyypillistä on, että tapahtuma ja sen yksityiskohdat palaavat jatkuvasti mieleen, elämästä ei tahdo saada täyttä otetta ja uni saattaa häiriintyä. Unettomuus ja painajaisunet ovat yleisiä. Toisaalta tyypillistä on voimakas väsymys ja suuri unen tarve. Muistihäiriöt ja keskittymisvaikeudet ovat myös yleisiä järkyttävien tapahtumien jälkeen. Muita yleisiä jälkireaktioita ovat ärtyvyys, kärsivällisyyden puute ja tyytymättömyyden tunteet. Nämä tunteet kohdistuvat usein, varsinkin sairaalasta pääsyn jälkeisessä toipilasvaiheessa, omaisiin ja muihin läheisiin ihmisiin.

Monet kokevat voimakasta ahdistusta, pelkoa, levottomuutta, mutta myös katkeruuden, vihan ja aggression tunteita. Jos ajatus omasta tai läheisen ihmisen kuolemasta on käynyt mielessä, saattaa tapahtuma johtaa elämänarvojen pohdintaan ja uudelleen arviointiin. Tyypillistä tällaisessa tilanteessa on myös elämän läpikäyminen muistojen ja mielikuvien muodossa.

Kaikki ylläkuvatut reaktiot ovat normaaleja reaktioita epänormaaliin tilanteeseen. Ne kertovat siitä, että järkyttävän kokemuksen aiheuttama välttämätön psyykinen sopeutuminen on meneillään. Se, kuinka voimakkaita reaktiot ovat ja kuinka pitkään ne jatkuvat, riippuu koetun tapahtuman vakavuudesta ja ne vaihtelevat yksilöstä toiseen. Jotkut reagoivat voimakkaammin, toiset vähemmän. Joillakin tilanne normalisoituu muutamassa päivässä, joillakin se kestää kauemmin.

Lopuksi luetellaan joitakin yksinkertaisia neuvoja, joista voi olla hyötyä. Älä yritä tunkea pois mielestäsi tapahtumaan liittyviä mielikuvia, ajatuksia, muistoja ja tunteita ensimmäisten viikkojen aikana onnettomuuden tai järkyttävän tapahtuman jälkeen, vaan käy niitä läpi ajatuksissasi ja puhu niistä mahdollisimman paljon. Älä puhu vain siitä, mitä on tapahtunut, vaan puhu myös ajatuksista ja tunteistasi tapahtuman yhteydessä ja sen jälkeen. Ei haittaa, vaikka tuntuu, että puhut samat asiat uudelleen ja uudelleen. Yritä säilyttää mahdollisimman paljon normaaleja elämän rutiinejasi.

Järkyttävästä tapahtumasta toipumista edistää olennaisesti tapahtumien tosiasioiden ja niihin liittyvien ajatusten ja tunteiden perusteellinen läpikäynti niiden kanssa, jotka olivat osallisina tapahtumassa, sekä lähiomaisten ja -ystävien kanssa lähipäivinä tapahtuman jälkeen. Jotta tällainen istunto voitaisiin järjestää, ota välittömästi yhteyttä YTHS:n mielenterveyspalvelun ajanvaraukseen ja kerro mitä on tapahtunut. Sinuun tullaan ottamaan yhteyttä psykologisen jälkipuinti-istunnon järjestämiseksi mahdollisimman pikaisesti.

Ohjeita äkillisesti menehtyneen omaisille ja läheisille

Tämän ohjeen tarkoituksena on antaa omaisille ja ihmisille, jotka ovat äkillisesti menettäneet läheisen ihmisen, tietoja omista psyykkisistä reaktioista ja ohjata suhtautumista niihin. Äkillinen kuolema voi olla seurausta onnettomuudesta, itsemurhasta, väkivallan kohteeksi joutumisesta tai se voi olla myös äkillinen luonnollinen kuolema (infarkti, aivoverenvuoto, kätkytkuolema jne.)

Saatuamme tiedon meille läheisen ihmisen äkillisestä, odottamattomasta kuolemasta tuo tieto ei tunnu todelta. Sitä on vaikea uskoa. Kyseessä on mielen suojaautuminen sellaiselta tiedolta, jota se ei heti pysty ottamaan vastaan; se ottaa itselleen sopeutumisaikaa. Joskus ihmetellään myös sitä, että tällaisen järkyttävän tiedon vastaanottaminen ei tunnu milteään. On vain turta olo. Tämä saattaa tuottaa voimakkaita syyllisyydentunteita: minulle läheinen ihminen on kuollut ja minusta ei tunnu mitään. Kysymyksessä on kuitenkin ihmiselle tyypillinen šokkireaktio.

Vasta vähitellen saamamme järkyttävä tieto muuttuu todeksi mielessämme. Tällöin tulevat todelliset menetyksen tunteet ja ajatukset: järkytys tapahtuneesta, suru, kaipaus, ikävä, tyhjiys, epätoivo. Ajatukset täyttyvät toisaalta "Miksi"-kysymyksillä ja toisaalta kysymyksillä, jotka liittyvät tapahtuneeseen, ja muistoilla.

Ajatukset saattavat keskittyä tapahtuman epäoikeudenmukaisuuteen, syyllisten etsintään, omiin syyllisyyden ja katkeruuden tunteisiin. Pelko tulevaisuudesta, pelko, että voi menettää myös muut läheiset ihmiset, saattaa vallata mielen. Yleinen tunne on myös viha ja suuttumus kuollutta kohtaan siitä, että hän jätti surijan tänne yksin kaipaamaan ja selviytymään.

Tyypillisiä jälkireaktioita tällaisessa tilanteessa ovat muistihäiriöt ja keskittymisvaikeudet. Unettomuus ja unihäiriöt ovat yleisiä, toisaalta myös voimakas väsymys ja suuri unen tarve. Muita yleisiä jälkireaktioita ovat ärtyvyys, kärsivällisyyden puute ja tyytymättömyyden tunteet. Nämä tunteet kohdistuvat usein myös omaisiin ja muihin läheisiin ihmisiin. Tapahtuma saattaa johtaa elämänarvojen pohdintaan ja uudelleen arviointiin. Tyypillistä tällaisissa tilanteissa on myös oman elämän läpikäyminen muistojen ja mielikuvien muodossa.

Kaikki ylläkuvatut reaktiot ovat normaaleja reaktioita epänormaaliin tilanteeseen. Ne kertovat siitä, että järkyttävän kokemuksen aiheuttama välttämätön psyykinen sopeutuminen on meneillään. Se, kuinka voimakkaita reaktiot ovat ja kuinka pitkään ne jatkuvat, vaihtelevat yksilöstä toiseen. Jotkut reagoivat voimakkaasti, toiset lievemmin.

Lopuksi annetaan joitakin yksinkertaisia neuvoja, joista voi olla hyötyä. Jaa surusi, ajatuksesi ja tunteesi muiden ihmisten kanssa. Vältä yksinoloa.

Älä yritä tunkea pois mielestäsi tapahtumaan liittyviä mielikuvia, ajatuksia, muistoja ja tunteita ensimmäisten viikkojen aikana läheisen ihmisen kuoleman jälkeen, vaan käy niitä läpi ajatuksissasi ja puhu niistä mahdollisimman paljon. Älä puhu vain siitä, mitä on tapahtunut vaan puhu myös ajatuksista ja tunteistasi tapahtuman yhteydessä ja sen jälkeen. Ei haittaa, vaikka tuntuu, että puhut samat asiat uudelleen ja uudelleen. Yritä säilyttää mahdollisimman paljon normaaleja elämän rutiinejasi.

Läheisen ihmisen menetyksestä toipumista edistää olennaisesti tapahtuneiden tosiasioiden ja niihin liittyvien ajatusten ja tunteiden perusteellinen läpikäynti niiden kanssa, jotka olivat osallisina tapahtumassa, sekä lähiomaisten ja -ystävien kanssa lähipäivinä tapahtuman jälkeen. Jotta tällainen psykologinen jälkipuinti-istunto voidaan järjestää, ota välittömästi yhteyttä Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön mielenterveyspalvelujen ajanvaraukseen, kerro mitä on tapahtunut ja anna yhteystietosi. Sinuun tullaan ottamaan yhteyttä mahdollisimman pikaisesti jälkipuinti-istunnon järjestämiseksi.

Suru on pitkäaikainen prosessi ja se vaatii kärsivällisyyttä sekä itseltä että ympärillä olevilta ihmisiltä. Yleensä ensimmäinen vuosi on raskain, koska se sisältää jatkuvasti uusia tilanteita, jotka muistuttavat menetyksestä. On kuitenkin tärkeää, että josain vaiheessa pystyy irrottamaan otteen menetetyistä ja jatkamaan omaa elämäänsä.

Toiminta-ohjeita järkyttävien tapahtumien ja tilanteiden jälkeen

Tyypillisiä traumaattisia tapahtumia tai tilanteita, joita opiskelijat opiskeluaikana kohtaavat:

- aviopuolison, ystävän, seurustelu- tai asuinkumppanin, opiskelutoverin tai oman perheenjäsenen itsemurha
- oma, ystävän, opiskelutoverin tai perheenjäsenen vakava onnettomuus
- aviopuolison, seurustelukumppanin, ystävän, opiskelutoverin tai opettajan äkillinen kuolema
- itseen, ystävään tai opiskelutoveriin kohdistunut väkivalta
- oma syyllistyminen kuoleman tuottamukseen tai vakavaan onnettomuuteen, esim. liikenneonnettomuus
- oma tai läheisen ihmisen äkillinen vakava sairastuminen

Toimintaohjeet järkyttävän tapahtuman tai tilanteen sattuessa

Tapahtumapaikalla tai välittömästi sen jälkeen

- Läheisillä ihmisillä on vastuu toiminnasta, ei niillä, jotka ovat “uhreja” eli joita tapahtuma on syvästi järkyttänyt.
- Älä jätä “uhria” yksin, huolehdi perustarpeista.
- Anna “uhrin” puhua tapahtumasta, älä täytä tilannetta omalla puheellasi.
- Lohduttaminen on usein mahdotonta: usein ei ole olemassakaan lohduttavia sanoja. Kosketus on usein sanoja lohduttavampaa.
- Levollinen läsnäolo ja kuunteleminen riittävät.

Traumaattisen kokemuksen jälkikäsitely

Anna/lähetä tieto tapahtuneesta välittömästi YTHS:n mielenterveyspalvelun ajanvaraukseen. Sitä kautta järjestyy mahdollisuus psykologiseen jälkipuinti-istuntoon ja muuhun tarvittavaan apuun. Tapahtuman tai tilanteen aiheuttaman jälkipuinti-istunnon tulee ajoittua kolmeen ensimmäiseen vuorokauteen tapahtuman jälkeen. Tapahtuman psyykkiset jälkiseuraamukset tulisi käsitellä kaikissa niissä yhteisöissä, joita tapahtuma järkyttää. Kaikkien, joita tapahtuma koskettaa, tulisi osallistua jälkipuinti-istuntoihin.

Tietoa psykologisesta jälkipuinti-istunnosta (*debriefing*)

Tavoitteena on traumaattisen kokemuksen käsittelyprosessin nopeuttaminen, tehostaminen ja huolehtiminen siitä, että se käynnistyy. Neljä kulmakiveä, joiden tulisi toteutua istunnossa ja joihin sen teho perustuu:

- 1) psyykkisten reaktioiden (ajatukset, tunteet) työstäminen
- 2) todellisuuden kohtaaminen
- 3) reaktioiden normalisointi ja tuleviin reaktioihin valmentaminen
- 4) sosiaalisen tuen tehostaminen.

Istunnon vetäjinä toimivat erikoiskoulutetut asiantuntijat. Istunto etenee vaiheittain:

- 1) aloitus
- 2) faktavaihe
- 3) ajatusvaihe
- 4) tunnevaihe
- 5) normalisointivaihe eli opetusvaihe
- 6) lopetus

Istunnon osanottajia sitoo vaitiolovelvollisuus muiden osallistujien puheista ja reaktioista.

Liite 3
Vakaumuksen kunnioittaminen.
(Suomen ev.lut.kirkko, Kirkkohallitus,
Kirkon sairaalasielunhoidon keskus 1996)

Vakaumuksen kunnioittaminen

Ota ensisijaisesti potilaan omat toivomukset ja tarpeet huomioon. Vieraita uskontoja ja kulttuureja kohdatessa on tärkeätä välttää yleistyksiä. Jokainen ihminen on oma yksilönsä.

Käytä tulkkia aina tarvittaessa. Vältä omaisten käyttöä tulkin tehtävissä.

Aina kannattaa kysyä kun ei tiedä. Uskonnollisista ja kulttuurisista tavoista voi kysyä asianomaiselta itseltään.

Eri kulttuurien käsitykset elämästä ja kuolemasta, miehen ja naisen roolista ja sukupolvien välisistä suhteista vaihtelevat suuresti. Kuuntele ja suhtaudu kunnioittavasti eri maailmankatsomuksiin. Varaa aikaa tutustumiseen.

Tunne oma kulttuurisi ja omat arvosi. Tavallisena pitämäsi käytös voi toiselle olla vierasta. Eroja voi olla sielläkin missä niitä ei heti havaitse. Erojen korostaminen voi kuitenkin muodostua vuorovaikutuksen esteeksi.

Monelle ihmiselle uskonto on tärkeä myös arkisessa elämässä ja käytännön asioissa. Maahanmuuttajilla uskonnon merkitys usein kasvaa.

Perheen ja surun merkitys korostuu vakavan sairauden kohdatessa. Useissa kulttuureissa omaisille kuuluu tiettyjä velvoitteita sairasta kohtaan. Pakolaiset ja uudet maahanmuuttajaryhmät ovat erityisen haavoittuvaisia.

Potilaan asioista neuvoteltaessa on syytä muistaa vaitiolovelvollisuus.

Kunnioita vakavasti sairaan ja kuolevan potilaan rauhaa. Varaa rauhalliset tilat hiljentymiseen ja kuolevalle oma huone.

Arvokkaaseen kuolemaan kuuluu myös vainajan kunnioittaminen. Ota huomioon vainajan ja omaisten tahto.

Liite 4

Esimerkki kriisitilanteeseen liittyvästä yhteyshenkilörekisteristä.

Rekisteriin kannattaa sisällyttää esimerkiksi seuraavat tiedot:

- opiskelijan yhteystiedot Suomessa
- opiskelijan vanhempien/sukulaisen/ystävän yhteystiedot kotimaassa
- yhteyshenkilörekisteri oman korkeakoulun sisällä, vastuualueet
- koulutusohjelman/laitoksen/tiedekunnan yhteyshenkilöt
- kaupungin/kunnan päivystyspalvelut (yleinen hätänumero, poliisi, löytötavara-toimisto, myrkytystietokeskus, huumevieroitusyksikkö, kirkon kriisipuhelin, rikos-uhripäivystys jne.)
- paikallispoliisi
- sairaalat
- YTHS ja muut opiskelijoiden terveydenhuollosta vastaavat tahot
- Ulkomaalaisten kriisikeskus, Simonkatu 12 B 13, 00100 Helsinki, puh. 09-685 2828
- Raiskauskriisikeskus Tukinainen, puh. 0800-97899 (valtakunnallinen kriisipuhelin), PL 243, 00121 Helsinki, puh. 09-586 0360, faksi 09-685 1979
- Traumaterapiakeskus (ent. Kriisikonsultointi- ja koulutuskeskus), Hallituskatu 27 A 3, 90100 Oulu, puh. 08-340 848, faksi 08-344 866, sähköposti crisis.cons@na.netppl.fi, <http://www.netppl.fi/~crisis/index.htm>
- Neon ry, Radiokatu 20, 00240 Helsinki, puh. 09-3481 2070 tai 3481 2058, equal@neon.inet.fi (toimii rotusyrjintää vastaan ja auttaa syrjinnän uhreja ajamaan asioitaan ja tutkii heidän tapauksiaan)
- SPR
- Ulkomaalaisvaltuutettu (edistää aloittein, neuvoin ja ohjein ulkomaalaisten aseman turvaamista yhteistyössä muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa, antaa yleistä tietoa ulkomaalaisten asemasta ja ulkomaalaisia koskevasta lainsäädännöstä, seuraa ulkomaalaisten oloja ja asemaa yhteiskunnassa), Työministeriö, PL 524, 00101 Helsinki; käyntiosoite Mikonkatu 4; faksi 09-1856 4375; sähköpostiosoitteet antti.seppala@mol.fi, outi.salminen@mol.fi, hanna.rissanen@mol.fi, ilkka.tuovinen@mol.fi; puhelinaika ma–pe klo 13–16 Hanna Rissanen/Ilkka Tuovinen 09-1856 4432, Outi Salminen 09-1856 4372
- Ulkomaalaisvirasto PL 92 (Siltasaarenkatu 12 A), 00531 Helsinki, puh. 09-476 5500
- Pakolaisneuvonta (oikeudellista neuvontaa turvapaikanhakijoille, pakolaisille ja muille Suomessa oleville ulkomaalaisille), Unioninkatu 45 B 41, 00170 Helsinki, puh. 09-278 2268, 278 2269, 278 2267; Kouvola 05-371 3111, Vaasa 06-312 7188
- suurlähetystöt, konsulaatit
- stipendiohjelman yhteystiedot
- opiskelija-asuntosäätiöt
- ylioppilaskunnat
- SYL, SAMOK
- Kelan kansainvälinen osasto
- tulkit
- paikalliset ulkomaalaiskeskukset, -yhdistykset
- ystävyysseurat
- seurakunnat, eri uskontokuntien yhteyshenkilöt

Liite 5

Henkilötietolaki

3. luku

Arkaluonteiset tiedot ja henkilötunnus

11 §

Arkaluonteisten tietojen käsittelykielto

Arkaluonteisten henkilötietojen käsittely on kielletty. Arkaluonteisina tietoina pidetään henkilötietoja, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan:

- 1) rotua tai etnistä alkuperää;
- 2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista;
- 3) rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta;
- 4) henkilön terveydentilaa, sairautta tai vammaisuutta taikka häneen kohdistettuja hoitotoimenpiteitä tai niihin verrattavia toimia;
- 5) henkilön seksuaalista suuntautumista tai käyttäytymistä; taikka
- 6) henkilön sosiaalihuollon tarvetta tai hänen saamiaan sosiaalihuollon palveluja, tukitoimia ja muita sosiaalihuollon etuuksia.

12 §

Poikkeukset arkaluonteisten tietojen käsittelykiellosta

Mitä 11 §:ssä säädetään, ei estä:

- 1) tietojen käsittelyä, johon rekisteröity on antanut nimenomaisen suostumuksensa;
- 2) sellaisen henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta tai ammattiliittoon kuulumista koskevan tiedon käsittelyä, jonka rekisteröity on itse saattanut julkiseksi;
- 3) tietojen käsittelyä, joka on tarpeen rekisteröidyn tai jonkun toisen henkilön elintärkeän edun suojaamiseksi, jos rekisteröity on estynyt antamasta suostumustaan;
- 4) tietojen käsittelyä, joka on tarpeen oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi;
- 5) tietojen käsittelyä, josta säädetään laissa tai joka johtuu välittömästi rekisterinpitäjälle laissa säädetystä tehtävästä;
- 6) tietojen käsittelyä historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka tilastointia varten;
- 7) uskonnollista, poliittista tai yhteiskunnallista vakaumusta koskevien tietojen käsittelyä tällaista vakaumusta edustavien yhdistysten ja muiden yhteisöjen toiminnassa, jos tiedot koskevat näiden yhdistysten tai yhteisöjen jäseniä taikka henkilöitä, joilla on niihin säännölliset, yhdistysten ja yhteisöjen tarkoituksiin liittyvät yhteydet, eikä tietoja luovuteta sivullisille ilman rekisteröidyn suostumusta;
- 8) ammattiliittoon kuulumista koskevien tietojen käsittelyä ammattiyhdistysten ja niiden muodostaman liiton toiminnassa, jos tiedot koskevat näiden järjestöjen jäseniä taikka henkilöitä, joilla on järjestöihin säännölliset, järjestöjen tarkoituksiin liittyvät yhteydet, eikä tietoja luovuteta sivullisille ilman rekisteröidyn suostumusta;

- 9) ammattiliittoon kuulumista koskevan tiedon käsittelyä, joka on tarpeen rekisterinpitäjän erityisten oikeuksien ja velvoitteiden noudattamiseksi työoikeuden alalla;
- 10) terveydenhuollon toimintayksikköä tai terveydenhuollon ammattihenkilöä käsittelemästä näiden tässä toiminnassa saamia tietoja rekisteröidyn terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta tai häneen kohdistetuista hoitotoimenpiteistä taikka muita rekisteröidyn hoidon kannalta välttämättömiä tietoja;
- 11) vakuutuslaitosta käsittelemästä vakuutustoiminnassa saatuja tietoja vakuutetun ja korvauksenhakijan terveydentilasta, sairaudesta tai vammaisuudesta taikka häneen kohdistetuista hoitotoimenpiteistä tai niihin verrattavista toimista taikka sellaisia tietoja vakuutetun, korvauksenhakijan tai vahingon aiheuttajan rikollisesta teosta, rangaistuksesta tai muusta rikoksen seuraamuksesta, jotka ovat tarpeen vakuutuslaitoksen vastuun selvittämiseksi;
- 12) sosiaalihuollon viranomaista tai muuta sosiaalihuollon etuusia myöntävää viranomaista, laitosta tai yksityisten sosiaalipalvelujen tuottajaa käsittelemästä kyseisen viranomaisen, laitoksen tai palvelujen tuottajan toiminnassaan saamia tietoja rekisteröidyn sosiaalihuollon tarpeesta tai hänen saamistaan sosiaalihuollon palveluista, tukitoimista tai hänelle myönnettyistä muista sosiaalihuollon etuuksista taikka muita rekisteröidyn huollon kannalta välttämättömiä tietoja; tai
- 13) tietojen käsittelyä, johon tietosuojalautakunta on antanut 43 §:n 2 momentissa tarkoitettun luvan.

Arkaluonteiset tiedot on poistettava rekisteristä välittömästi sen jälkeen, kun käsitteilylle ei ole 1 momentissa mainittua perustetta. Perustetta ja käsittelyn tarvetta on arvioitava vähintään viiden vuoden välein, jollei laista tai 1 momentin 13 kohdassa tarkoitettua tietosuojalautakunnan luvasta muuta johdu.

13 §

Henkilötunnuksen käsittely

Henkilötunnusta saa käsitellä rekisteröidyn yksiselitteisesti antamalla suostumuksella tai, jos käsittelystä säädetään laissa. Lisäksi henkilötunnusta saa käsitellä, jos rekisteröidyn yksiselitteinen yksilöiminen on tärkeää:

- 1) laissa säädetyn tehtävän suorittamiseksi;
- 2) rekisteröidyn tai rekisterinpitäjän oikeuksien ja velvollisuuksien toteuttamiseksi; tai
- 3) historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka tilastointia varten.

Henkilötunnusta saa käsitellä luotonannossa tai saatavan perimisessä, vakuutus-, luottolaitos-, vuokraus- ja lainaustoiminnassa, luottotietotoiminnassa, terveydenhuollossa, sosiaalihuollossa ja muun sosiaaliturvan toteuttamisessa tai virka-, työ- ja muita palvelussuhteita ja niihin liittyviä etuja koskevissa asioissa.

Sen lisäksi, mitä henkilötunnuksen käsittelystä 1 ja 2 momentissa säädetään, henkilötunnuksen saa luovuttaa osoitetietojen päivittämiseksi tai moninkertaisten postilähetysten välttämiseksi suoritettavaa tietojenkäsittelyä varten, jos henkilötunnus jo on luovutuksensaajan käytettävissä.

Rekisterinpitäjän on huolehdittava siitä, että henkilötunnusta ei merkitä tarpeettomasti henkilörekisterin perusteella tulostettuihin tai laadittuihin asiakirjoihin.

5. luku

Henkilötietojen siirto Euroopan unionin ulkopuolelle

22 §

Yleiset edellytykset

Henkilötietoja voidaan siirtää Euroopan unionin jäsenvaltioiden alueen tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle ainoastaan, jos kyseisessä maassa taataan tietosuojan riittävä taso.

Tietosuojan tason riittävyys on arvioitava ottaen huomioon tietojen luonne, suunnitellun käsittelyn tarkoitus ja kestoaika, alkuperämaa ja lopullinen kohde, asianomaisessa maassa voimassa olevat yleiset ja alakohtaiset oikeussäännöt sekä käytäntösäännöt ja noudatettavat turvatoimet.

23 §

Poikkeusperusteet

Silloin kun 22 §:ssä säädetty edellytykset eivät täyty, voidaan henkilötietoja kuitenkin siirtää, jos:

- 1) rekisteröity on antanut yksiselitteisen suostumuksensa siirtoon;
- 2) siirto on tarpeen rekisteröidyn toimeksiannosta tai rekisteröidyn ja rekisterinpitäjän välisen sopimuksen täytäntöön panemiseksi tai sopimusta edeltävien toimenpiteiden toteuttamiseksi rekisteröidyn pyynnöstä;
- 3) siirto on tarpeen rekisterinpitäjän ja sivullisen välisen rekisteröidyn edun mukaisen sopimuksen tekemiseksi tai täytäntöön panemiseksi;
- 4) siirto on tarpeen rekisteröidyn elintärkeän edun suojaamiseksi;
- 5) siirto on tarpeen tai lain vaatima tärkeän yleisen edun turvaamiseksi tai oikeusvaateen laatimiseksi, esittämiseksi, puolustamiseksi tai ratkaisemiseksi;
- 6) siirto tehdään rekisteristä, josta yleinen tai erityisin perustein tapahtuva tiedonsaanti on nimenomaisesti säädetty; tai
- 7) rekisterinpitäjä antaa sopimuslausekkein tai muulla tavoin riittävät takeet henkilöiden yksityisyyden ja oikeuksien suojasta.

6. luku

Rekisteröidyn oikeudet

24 §

Informointi tietojen käsittelystä

Rekisterinpitäjän on henkilötietoja kerätessään huolehdittava siitä, että rekisteröity voi saada tiedon rekisterinpitäjistä ja tarvittaessa tämän edustajasta, henkilötietojen käsittelyn tarkoituksesta sekä siitä, mihin tietoja säännönmukaisesti luovutetaan, samoin kuin ne tiedot, jotka ovat tarpeen rekisteröidyn oikeuksien käyttämiseksi asianomaisessa henkilötietojen käsittelyssä. Tiedot on annettava henkilötietoja kerättäessä ja talletettaessa tai, jos tiedot hankitaan muualta kuin rekisteröidyltä itseltään ja tietoja on tarkoitus luovuttaa, viimeistään silloin kun tietoja ensi kerran luovutetaan.

Edellä 1 momentissa säädetystä tiedonantovelvollisuudesta voidaan poiketa:

- 1) jos rekisteröity on jo saanut nämä tiedot;
- 2) jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden, puolustuksen tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vuoksi, rikosten ehkäisemiseksi tai selvittämiseksi taikka verotukseen tai julkiseen talouteen liittyvän valvontatehtävän vuoksi; tai
- 3) kerättyä tietoa muualta kuin rekisteröidyltä itseltään, jos tietojen antaminen rekisteröidylle on mahdotonta tai vaatii kohtuutonta vaivaa taikka aiheuttaa rekisteröidylle tai tietojenkäsittelyn tarkoitukselle olennaista vahinkoa tai haittaa eikä talletettavia tietoja käytetä rekisteröityä koskevaan päätöksentekoon taikka jos tietojen keräämisestä, tallettamisesta tai luovuttamisesta on nimenomaisesti säädetty.

25 §

Informointi tietojen käsittelystä tietyissä tapauksissa

Rekisterinpitäjän on ilmoitettava rekisteröidylle luottotietorekisterissä olevat rekisteröityä koskevat sekä 24 §:ssä tarkoitetut rekisterinpitäjää ja tietojenkäsittelyä koskevat tiedot, kun rekisteröityä koskeva ensimmäinen 20 §:n mukainen merkintä on tehty luottotietorekisteriin.

Sen, joka on hankkinut rekisteröidyn henkilöluottotietoja käytettäväksi rekisteröityä koskevaa päätöksentekoa varten, on ilmoitettava rekisteröidylle henkilöluottotietojen käytöstä päätöksenteossa sekä siitä, mistä rekisteristä luottotiedot ovat peräisin ja milloin ne on hankittu, jos luoton epääminen tai muu rekisteröidylle kielteinen päätös johtuu saaduista henkilöluottotiedoista.

Suoramainoksessa, etämyynnissä ja muussa suoramarkkinoinnissa sekä markkina- ja mielipidetutkimuksen kyselyssä ja muussa näihin rinnastettavassa osoitteellisessa lähetyksessä, jota varten henkilön nimi- ja yhteystiedot on hankittu henkilörekisteristä, on ilmoitettava tiedonhankinnassa käytetyn henkilörekisterin nimi, rekisterinpitäjä ja tämän yhteystiedot. Puhelinmyynnissä vastaavat tiedot on annettava pyynnöstä.

26 §

Tarkastusoikeus

Jokaisella on salassapitosäännösten estämättä oikeus tiedon etsimiseksi tarpeelliset seikat ilmoitettuaan saada tietää, mitä häntä koskevia tietoja henkilörekisteriin on talletettu tai, ettei rekisterissä ole häntä koskevia tietoja. Rekisterinpitäjän on samalla ilmoitettava rekisteröidylle rekisterin säännönmukaiset tietolähteet sekä, mihin rekisterin tietoja käytetään ja säännönmukaisesti luovutetaan. Silloin kun on kysymys 31 §:ssä tarkoitetusta automatisoidusta päätöksestä, rekisteröidyllä on oikeus saada tieto myös tietojen automaattiseen käsittelyyn liittyvistä toimintaperiaatteista.

Luottotietotoimintaa harjoittavan rekisterinpitäjän on rekisteröidyn pyynnöstä annettava tieto siitä, kenelle tai mihin tätä koskevia henkilöluottotietoja on kuuden viimeisen kuukauden aikana luovutettu sekä keneltä tai mistä rekisteröityä koskevat tiedot ovat peräisin.

Rekisterinpitäjä saa periä tietojen antamisesta korvauksen vain, jos siitä, kun asianomainen edellisen kerran sai tarkastettavakseen rekisterin tiedot, on kulunut vähemmän kuin yksi vuosi. Perittävän korvauksen tulee olla kohtuullinen eikä se saa ylittää tiedon antamisesta aiheutuvia välittömiä kustannuksia.

27 §

Tarkastusoikeuden rajoitukset

Edellä 26 §:ssä tarkoitettua tarkastusoikeutta ei ole, jos:

- 1) tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa valtion turvallisuutta, puolustusta tai yleistä järjestystä ja turvallisuutta taikka haitata rikosten ehkäisemistä tai selvittämistä;
- 2) tiedon antamisesta saattaisi aiheutua vakavaa vaaraa rekisteröidyn terveydelle tai hoidolle taikka jonkun muun oikeuksille;
- 3) rekisterissä olevia henkilötietoja käytetään yksinomaan historiallista tai tieteellistä tutkimusta taikka tilastointia varten; tai
- 4) rekisterissä olevia henkilötietoja käytetään valvonta- ja tarkastustehtävissä ja tiedon antamatta jättäminen on välttämätöntä Suomen tai Euroopan unionin tärkeän taloudellisen tai rahoituksellisen edun turvaamiseksi.

Jos vain osa rekisteröityä koskevista tiedoista on sellaisia, että ne 1 momentin mukaan jäävät tarkastusoikeuden ulkopuolelle, rekisteröidyllä on oikeus saada tietää muut hänestä talletetut tiedot.

28 §

Tarkastusoikeuden toteuttaminen

Sen, joka haluaa tarkastaa itseään koskevat tiedot 26 §:ssä tarkoitetulla tavalla, on esitettävä tätä tarkoittava pyyntö rekisterinpitäjälle omakätisesti allekirjoitetussa tai sitä vastaavalla tavalla varmennetussa asiakirjassa tai henkilökohtaisesti rekisterinpitäjän luona.

Rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä varattava rekisteröidylle tilaisuus tutustua 26 §:ssä tarkoitettuihin tietoihin tai annettava tiedot pyydettyä kirjallisesti. Tiedot on annettava ymmärrettävässä muodossa. Jos rekisterinpitäjä kieltäytyy antamasta tietoja, hänen on annettava tästä kirjallinen todistus. Todistuksessa on mainittava myös ne syyt, joiden vuoksi tarkastusoikeus on evätty. Tarkastusoikeuden epäämisen veroisena pidetään sitä, että rekisterinpitäjä ei ole kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä antanut kirjallista vastausta rekisteröidylle. Rekisteröity voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

Sen, joka haluaa tietää, mitä häntä koskevia tietoja on talletettu terveydenhuollon viranomaisen tai laitoksen, lääkärin tai hammaslääkärin taikka muun terveydenhuollon ammattihenkilön pitämään, terveydentilaa tai sairautta koskevia henkilötietoja sisältävään rekisteriin, tulee tehdä pyyntö tarkastusoikeutensa käyttämisestä lääkärille tai muulle terveydenhuollon ammattihenkilölle, joka huolehtii tietojen hankkimisesta rekisteröidyn suostumuksella ja antaa tälle tiedon rekisterissä olevista merkinnöistä. Menettelystä tarkastusoikeuden toteuttamisessa tai sen epäämisessä on voimassa, mitä 2 momentissa säädetään.

29 §

Tiedon korjaaminen

Rekisterinpitäjän on ilman aiheetonta viivytystä oma-aloitteisesti tai rekisteröidyn vaatimuksesta oikaistava, poistettava tai täydennettävä rekisterissä oleva, käsittelyn

tarkoituksen kannalta virheellinen, tarpeeton, puutteellinen tai vanhentunut henkilötieto. Rekisterinpitäjän on myös estettävä tällaisen tiedon leviäminen, jos tieto voi vaarantaa rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen oikeuksiaan.

Jollei rekisterinpitäjä hyväksy rekisteröidyn vaatimusta tiedon korjaamisesta, hänen on annettava asiasta kirjallinen todistus. Todistuksessa on mainittava myös ne syyt, joiden vuoksi vaatimusta ei ole hyväksytty. Rekisteröity voi saattaa asian tietosuojavaltuutetun käsiteltäväksi.

Rekisterinpitäjän on ilmoitettava tiedon korjaamisesta sille, jolle rekisterinpitäjä on luovuttanut tai jolta rekisterinpitäjä on saanut virheellisen henkilötiedon. Ilmoitusvelvollisuutta ei kuitenkaan ole, jos ilmoittaminen on mahdotonta tai vaatii kohtuutonta vaivaa.

30 §

Kielto-oikeus

Rekisteröidyllä on oikeus kieltää rekisterinpitäjää käsittelemästä häntä itseään koskevia tietoja suoramainontaa, etämyyntiä ja muuta suoramarkkinointia sekä markkina- ja mielipidetutkimusta samoin kuin henkilömatrikkelia ja sukututkimusta varten.

31 §

Automatisoitu päätös

Sellaisen rekisteröidyn tiettyjen ominaisuuksien arviointiin tarkoitettun päätöksen tekeminen, joka tapahtuu ainoastaan automatisoidun tietojenkäsittelyn perusteella ja josta aiheutuu rekisteröidylle oikeudellisia vaikutuksia tai joka muuten vaikuttaa häneen merkittäväällä tavalla, on sallittu vain, jos:

- 1) siitä on laissa säädetty; tai
- 2) päätös tehdään sopimuksen tekemisen tai täytäntöönpanon yhteydessä edellytyksellä, että rekisteröidyn oikeuksien suojaaminen varmistetaan tai että päätöksellä täytetään rekisteröidyn sopimuksen tekemistä tai täytäntöönpanoa koskeva pyyntö.

Liite 6

Cornell University: Students in Distress.

What to look for what to do. How to Recognize and Assist Students in Distress: A Guide for Faculty and Staff.

(Käännös Katja Kiviharju/Teatterikorkeakoulu)

Käyttäytymisessä muutoksia:

- Opiskelija muuttuu yhtäkkiä joko paljon hiljaisemmaksi tai aggressiivisemmaksi.
- Opintojen taso laskee laadullisesti.
- Opiskelija jättää tehtäviä tekemättä.
- Opiskelija jättää väliin sovittuja tapaamisia.
- Opiskelija ei ilmesty luennoille tai harjoituksiin.
- Opiskelija yrittää saada itselleen erikoisjärjestelyjä asioiden hoitamisessa, tenttimisessä ym.
- Esseiden tai kirjoitelmien aiheena on toivottomuus, eristäytyneisyys, yksinäisyys, epätoivo, raivo.

Fyysisiä muutoksia:

- Opiskelijan fyysinen olemus muuttuu huonompaan suuntaan.
- Opiskelija ei huolehdi hygieniastaan.
- Opiskelija on yliväsynyt.
- Opiskelija lihoo tai laihtuu huomattavasti.
- Opiskelijan ruokahalussa on muutoksia.
- Opiskelijassa on merkkejä huumeiden tai liiallisesta alkoholin käytöstä.

Psyykkisiä muutoksia:

- suoria viittauksia ahdistukseen, uupumukseen, perheongelmiin tai muihin vaikeuksiin
- äkillistä vihamielisyyttä
- ärsyyntyneisyyttä tai huolestuneisuutta
- vetäytyneisyyttä tai liioiteltua osallistuvuutta
- liiallista riippuvuutta
- alituista surullisuutta tai itkuisuutta
- toivottomuuden tai arvottomuuden tuntemuksia.

Turvallisuuteen liittyviä tekijöitä:

- viestejä, puheita tai kirjoitelmia, jotka liittyvät kuolemaan, itsemurhaan tai epätoivoon
- vakavaa masennusta
- vihjailuja tulevasta pitkästä poissaolosta
- omien arvotavaroiden jakelua muille
- itsetuhoista käyttäytymistä
- muita hallitsemattomia käytöksen muutoksia.

Toimintaohjeita:

- Juttele opiskelijan kanssa kahden kesken.
- Pysy rauhallisena ja kerro, miksi olet huolissasi opiskelijasta.
- Vältä lupaamasta täydellistä luottamuksellisuutta keskustelulle, varsinkin jos opiskelija näyttää selkeästi tarvitsevan ammattiapua.
- Kuuntele keskittyneesti.
- Ole kärsivällinen.
- Käsittele asioita suoraan ilman ennakkokäsityksiä, älä tuomitse, tee kysymyksiä.
- Tunnista omat rajoituksesi psyykkisen neuvonnan antamisessa ja selitä tämä opiskelijalle. Tee opiskelijalle selväksi, että ammattiauttajan puoleen kääntyminen ei tarkoita sitä, että luulet opiskelijassa olevan jotain vialla tai ettet ole kiinnostunut koko asiasta.
- Pyydä opiskelijaa tulemaan uudestaan käymään ja juttelemaan.